

Samproduktion – i praktik och teori.

En studie av samproduktionens roll i K2.

Datum: 2018-12-14

Stig Westerdahl

Christina Lindkvist Scholten

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning:.....	4
Bakgrund och syfte	4
<i>Ansökan</i>	5
<i>Intervjuerna</i>	5
<i>Slutsatser och rekommendationer</i>	6
1. Inledning	9
Uppdrag	9
Tillvägagångssätt	10
Skriftens uppläggning	11
2. Samproduktionens idé	13
Ansökan som avstamp.....	13
KK-stiftelsen om Samproduktion.....	15
Mistra Urban Futures.....	16
Sammanfattning så här långt	17
Transdisciplinär forskning	18
Praktisk kunskap: vetenskapssyn och utövare	21
<i>Teoretisk grund</i>	22
Försök till sammanvävning	24
3. Intervjuer	25
Samproduktion enligt forskare	25
<i>Den goda viljan</i>	25
<i>Att gå från ord till handling</i>	26
<i>Samproducera gemensamma texter?</i>	27
<i>Vad är egentligen samproduktion?</i>	28
<i>Identitet och roller i forskning som bygger på samproduktion</i>	30
<i>Den självständiga forskningen:</i>	30
<i>Rätten att vara obekväma</i>	31
<i>Hur ska vi tänka framöver, vad kan vi säga att vi har lärt oss.</i>	32
Föreståndaren	38
Offentlig aktör	42
Intermediärer	45
<i>Det intermediära</i>	46
<i>K2s samproduktion utifrån intermediärernas perspektiv</i>	47
	1

4.Slutsatser och reflektioner	48
Ambitionsnivå	48
Teorisyn	50
<i>Mång- och tvärvetenskap</i>	51
Publish or perish.....	52
Samverkan med ”praktiken”	53
Frågorna i korthet:.....	54
Fler förslag:	56
<i>Samproduktion, steg för steg</i>	56
<i>Samproduktion i olika grad</i>	57
<i>Praktiskt anlagda förslag:</i>	57
Referenser:	60

Förord

Föreliggande rapport har tagits fram på uppdrag av K2s ledningsgrupp för att få en mer systematiserad förståelse av K2s ambition att bedriva kunskapsutveckling och forskning i samproduktion med branschen. Uppdraget har genomförts av docent Stig Westerdahl och docent Christina Lindkvist Scholten, båda verksamma vid Malmö universitet och aktiva forskare vid K2. Stig Westerdahl har i sin forskning vid K2 aktivt arbetat med samproduktion och Christina Lindkvist Scholten har som forskningsledare vid K2 särskilt ansvar för att följa upp samproduktionen i forskningsprojektet vid K2.

Författarna har haft fria händer att initiera och genomföra uppdraget. Vi har tolkat uppdraget som att söka förstå varifrån ambitionen att bedriva forskning i samproduktion har kommit och att genom intervjuer fånga hur olika aktörer sedan har tolkat detta. Materialet består i huvudsak av intervjuer, de flesta med forskare men även personer med koppling till branschen har intervjuats liksom K2:s föreståndare. Syftet har varit att se i vilket utsträckning intentionerna med samproduktion har anammats samt att utifrån detta formulera förslag på hur kunskapscentret fortsättningsvis ska förhålla sig till samproduktionen som idé och praktiskt närma sig frågan.

Förslagen och slutsatserna som presenteras är författarnas egna och återspeglar inga ställningstaganden från K2:s sida.

Lund 2018-12-05

Stig Westerdahl
Christina Lindkvist Scholten

Sammanfattning:

Bakgrund och syfte

Denna rapport har arbetats fram på uppdrag av K2s ledningsgrupp för att få en mer systematiserad förståelse för K2s ambition att bedriva kunskapsutveckling och forskning i samproduktion med branschen. Uppdraget har genomförts av docent Stig Westerdahl och docent Christina Lindkvist Scholten, båda verksamma vid Malmö universitet och aktiva forskare vid K2. Författarna har haft fria händer att tolka och genomföra uppdraget.

Materialet består i huvudsak av intervjuer, de flesta med forskare men även personer med koppling till branschen har intervjuats liksom K2:s föreståndare. Syftet har varit att se i vilket utsträckning intentionerna med samproduktion har anammats samt att utifrån detta formulera förslag på hur kunskapscentret fortsättningsvis ska förhålla sig till samproduktionen som idé och praktiskt närma sig frågan.

Samproduktion har alltsedan starten 2012 en central position i K2 – Nationellt kunskapscentrum för kollektivtrafik. Genom att kunskapsproducera med kollektivtrafikens olika aktörer strävar K2 efter att nå insikter som inte kan erhållas av vare sig forskare eller praktiker var för sig - motivet är således att samproduktion ska gynna både praktik och forskning. Detta förhållningssätt ska stärka forskares kompetens i frågor om kollektivtrafik och öka branschens kännedom om forskningens förutsättningar.

Även andra motiv har lyfts för att stärka relationen mellan kollektivtrafikens aktörer och K2 som kunskapsnod i svensk kollektivtrafik. Det finns en förhoppning att forskningen ska inspireras av det kunskapsbehov som finns bland de som dagligen verkar inom kollektivtrafiken. Vidare ska branschens aktörer få större kännedom om den forskning som faktiskt bedrivs, här finns alltså ett drag av forskningskommunikation i de ambitioner om samproduktion som K2 hyser.

Trots dessa ambitioner vittnar forskare och branschaktörer om att det inte är entydigt vad samproduktion innebär och heller inte självklart hur det ska genomföras. De försök som gjorts har inte följts upp på något systematiskt sätt. Det finns forskningsgrupper vid K2 vilka organiserat sina projekt utifrån samproduktionens idé, parallellt med andra projekt som arbetat mer konventionellt med branschrepresentanter i styr- och referensgrupper. Ett annat drag är att tillämpningar som gjorts har varit i form av relativt isolerade försök,

snarare än som medvetna interventioner. I denna sammanfattning presenteras här efter den ansökan som ligger till grund för K2 och de idéer om samproduktion som presenteras i denna. Därefter återges resultaten från studiens intervjuer, följt av ett avsnitt med slutsatser och rekommendationer.

Ansökan

Den ansökan från 2012 som möjliggjorde etableringen av K2 ger stort utrymme för både begreppet samproduktion och introducerar även begreppet "transdisciplinär forskning". Redan i ansökan anas en begreppsförvirring kring samproduktion och transdisciplinär forskning som bidrar till otydlighet vad arbetssättet konkret innebär i ett avgränsat projekt. Nedslag i litteraturen ger heller ingen entydig bild.

Den transdisciplinära forskningsansats som präglar ansökan hör hemma i en familj av ambitioner som vill bryta sig ur en disciplinär begränsning. Ansatsen samlar mång- och tvärvetenskap genom att förena metoder och teoribildningar för att studera samma fenomen och låta dessa genomsyra hela forskningsprojektet där också praktiker förutsätts delta. Det har också uttryckts som att transdisciplinär forskning finns *mellan* disciplinerna, på *tvärs över* disciplinerna och *bortom* disciplinerna. Så medan både mång- och tvärvetenskap fortfarande erkänner discipliner och deras kunskapsgrund, så accepterar inte transdisciplinär forskning disciplinerna eller experter på samma sätt.

Intervjuerna

De flesta som intervjuats är forskare. De är överens om att samproduktion inleddes med klara ambitioner att gemensamt forma FoU-områdenas projekt och att tillsammans med branschen formulera gemensamma forskningsfrågor. I anslutning till detta fanns också planen att skriva gemensamma slutprodukter. Men lika tydligt är att vartefter tog en form av vardag över, där samproduktionen hade svårt att hitta formerna.

Förutsättningarna för medarbetare att involvera sig och vara delaktig i forskargrupper skiljer sig mellan akademien och branscherna. Forskarna upplever att många branschföreträdare hade mycket annat att ägna sig åt samtidigt som representanter för branschen byttes ut i en del fall. Det gemensamma skrivandet blev alltså inte realiserat i någon större utsträckning, däremot presenterades och diskuterades ofta texter skrivna av forskarna. Nästa fråga är därför: Varför blev det så här? Några mer principiella förklaringar tonar fram, förutom tidsbrist bland både forskare och praktiker och andra praktiska hinder.

Intervjuerna med forskarna visar att det inte alls var självklart att K2:s ursprungliga vision om vad samproduktion egentligen skulle vara kommunicerats för att därefter kunna omsättas i handling. Att förstå innebörden visar sig särskilt besvärligt för de forskare som kom in i ett senare skede jämfört med de som deltog i uppstartsfasen. Intervjuerna visar också en mer pragmatisk hållning till samproduktion som bottnar i en disciplinär bakgrund. För vissa vetenskapsområden blir samproduktion en praktisk fråga för att få tillgång till uppgifter eller data som gör studier möjliga. Av intervjuerna framgår också att det är viktigt att förtydliga gränsdragningar mellan forskare och konsulter. Diskussionen om skillnaden mellan konsult- och forskarrollen ansluter till frågan om forskningens självständighet och den kritiska reflektionen som också den lyfts av de intervjuade forskarna.

Den intervjuade föreståndaren förmedlar en syn på samproduktion och dess för- och nackdelar som i stort överensstämmer med den officiella hållningen och de motiv som finns i ansökan. Branschrepresentanten från det offentliga betonar betydelsen av en nära relation mellan bransch och akademi, men uttrycker samtidigt en viss besvikelse över att den samskrivning av slutdokument som aviserades i projektets inledning inte blev av. Bilden av vad samproduktion innebär förändrades därmed. Intermediärerna som intervjuats påminner om intentionerna som kom till uttryck i ansökan och vikten av en mellanhand mellan forskare och praktik – att det krävs någon som översätter forskningsresultaten och gör dem användbara för praktikerna. De är inte nöjda med K2:s sätt att fullgöra den uppgiften.

Slutsatser och rekommendationer

Rapporten avslutas med sammanfattande slutsatser och några konkreta förslag. Dessa baseras främst på skillnaderna mellan den bild av samproduktion och transdisciplinär forskning som ansökan till K2 målade upp 2012 och den bild som de flesta intervjuer framkallar. Intervjuerna leder i ett första steg fram till ett antal mer allmänna slutsatser:

Diskutera frågor om mång- och tvärvetenskap och transdisciplinär forskning inom K2. Ska samarbete uppmuntras *mellan* disciplinerna, på *tvärs över* disciplinerna och *bortom* disciplinerna? Vilken vikt ska läggas på detta i projekten?

Gemensam slutprodukt eller gemensamma slutsatser kan vara ett mått på hur långt ambitionen med samproduktion med praktiken är tänkt att gå i ett projekt. Det kan därför lämpligen vara en del av presentationen av ett projekts samproduktion.

Fördjupa diskussionerna om publiceringen av det vetenskapliga resultatet – publiceringsplaner styr forskningsprojekt och samproduktionen. Därmed avgörs även förutsättningarna för att publicera gemensamma resultat och slutsatser.

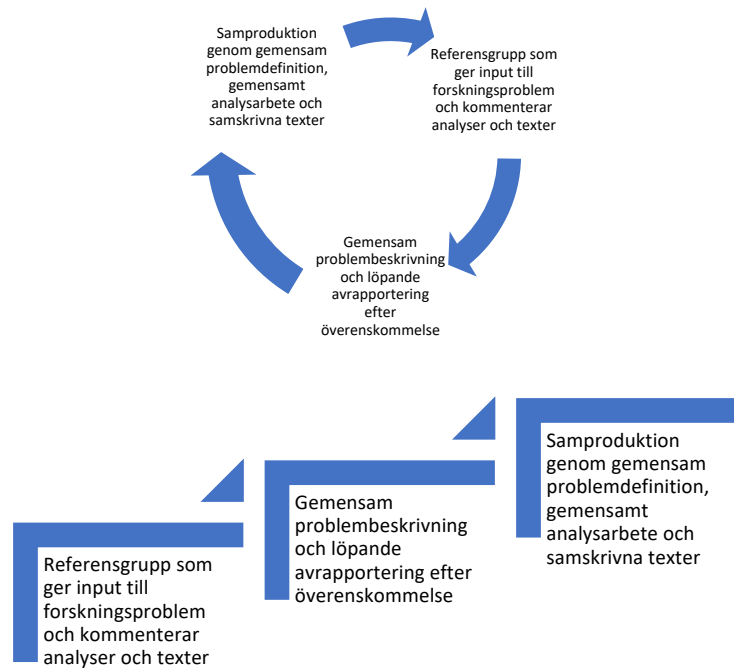
Istället för att uppfatta samproduktion mellan forskare och praktiker som en fast relation som ska utformas på *ett* sätt och gälla för alla projekt, kommer de konkreta förslagen i denna rapport istället lyfta fram att framtida K2-projekt kan ha olika grad av samproduktion. Det ska alltså finnas skillnader i tvärvetenskapliga ambitioner och olika grad av praktikers deltagande i forskningen fram till gemensamma publikationer. Idén är därmed att det ska finnas utrymme för mer renodlade teoretiskt drivna projekt likaväl som samproduktionsprojekt med höga ambitioner.

Syftet med att bredda förståelsen av samproduktion blir således att komma ifrån de tomma trosbekännelserna och att projektansökningar istället ska vara tydliga i ambitionsnivå till exempel vad avser ett antal kriterier.

Tvärvetenskaplig ambition
Vetenskaplig publiceringsstrategi
Typ av populärvetenskapliga spridning och gemensamma produkter.

Det innebär öppningar för projekt med större grad av samproduktion, där resursbehov för samverkan över ämnesgränser och för omfattande kontakter med praktiker också kan tillfredsställas. Men det betyder likaväl att det går att öppna för projekt med andra ambitionsnivåer, kanske ingen tvärvetenskap och låg grad av samproduktion. Detta förslag skulle således innebära en tydligare differentiering av samproduktion och vilka ambitioner olika projekt kan ha utifrån ett antal fastställda kriterier. Poängen är att ansökningar ska vara tydliga med hur forskarna bakom dem ser på omfattningen av samproduktion och vilka resurser som krävs. Dessa tankar kan åskådliggöras genom dessa bilder:

1. Inledning

Uppdrag

Utgångspunkten för denna skrift är den framträdande position som samproduktion har inom K2. Det är ingen överdrift att hävda att denna hållning är ett av det nationella kunskapscentrumets kännetecken. Tanken är att det ska gynna både praktik och forskning; genom att kunskapsproducera med kollektivtrafikens olika aktörer strävar K2 efter att nå insikter som inte kan erhållas av vare sig forskare eller praktiken var för sig. Denna samproduktion ska alltså båda stärka forskares kompetens i frågor om kollektivtrafik och öka branschens kännedom om forskningens förutsättningar.

Många andra motiv har lyfts för att stärka relationen mellan kollektivtrafikens aktörer och K2 som kunskapsnod i svensk kollektivtrafik. Det finns en tanke, om än implicit, att forskningen ska inspireras av det kunskapsbehov som finns bland de som dagligen verkar inom kollektivtrafiken. Vidare ska branschens aktörer få större kännedom om den forskning som faktiskt bedrivs, det finns alltså även ett drag av forskningskommunikation i de ambitioner om samproduktion som K2 hyser.

Samtidigt som dessa ambitioner skrivits fram i beskrivningen av hur det framtida forsknings- och kunskapscentrumet K2 ska organisera forskningen, vittnar forskare och branschaktörer att det inte är entydigt vad samproduktion innebär eller självklart hur det ska genomföras. De försök som gjorts har inte följts upp på något systematiskt sätt. Det är också så att samtidigt som det finns forskningsgrupper vid K2 vilka organiserat sina projekt utifrån samproduktionens idé, har andra projekt arbetat mer konventionellt med branschrepresentanter i styr- och referensgrupper. Det finns således olika uppfattningar om vad som kännetecknar samproduktion. Dessa olika uppfattningar delar såväl forskarkollektivet som branschen. De tillämpningar som gjorts har varit i form av relativt isolerade försök, snarare än som medvetna interventioner. I den av Vinnovas beställda halvtidsutvärdering av K2, framhålls att branschen är nöjd med hur samverkan mellan forskningscentrat och aktörerna organiseras men i rekommendationerna inför den fortsatta femårsperioden framhålls att ambitionen med samproduktion behöver utvecklas:

”Tydliggöra begreppen samproduktion och samverkan samt hur K2 kan säkerställa forskningens integritet när det gäller samproduktion.” (s. 16)

I kunskapskonferensen som K2 arrangerade i augusti 2018 genomfördes under den avslutande dagen workshops där ett av temat var just samproduktion.¹ I diskussionerna som uppstod lyfte både forskare och branschrepresentanter problematiken med samproduktion och att forskningens integritet säkras, precis som återkommer i citatet från utvärderingen.

Syftet med projektet som ligger bakom denna skrift har varit flerfaldigt:

- Inventera de försök till samproduktion som gjorts under perioden 2015-2017 inom K2:s olika FoU-områden.
- Sammanställa de erfarenheter som finns av samproduktion bland såväl forskare som branschrepresentanter knutna till K2.
- Utifrån en teoretisk förståelse om samproduktion reflektera över innebörden av begreppet och ge förslag till hur K2 kan utveckla samproduktion i projekten.

Tillvägagångssätt

Uppdraget har i huvudsak genomförts genom intervjuer som gjorts av Christina Lindkvist Scholten och Stig Westerdahl. Dessa intervjuer har, med ett undantag, spelats in och skrivits ut. Till stöd för de samtalsliknande intervjuerna förbereddes en intervjumall, en guide, där olika frågeställningar lades fram. Det primära intresset var att ta reda på vilka erfarenheter de intervjuade hade av samproduktion som forsknings-modell och vilka erfarenheter och vilka slutsatser de intervjuade drog av att ha arbetat med samproduktion. Vi var också intresserade av vilka fördelar och nackdelar som kunde finnas med ansatser, liksom av att ta del av förslag om hur samproduktion kunde utföras framöver. Intervjuerna tog runt en timme.

Urvalet baserades på att vi önskade ta del av erfarenheter från samtliga FoU-områden och från både forskare och representanter från branschen. De FoU-områden som inte finns med direkt i intervjuerna har vi som bedrivit studien en god kännedom om. Vidare var det naturligt att intervjua K2:s föreståndare som

---

¹ Workshopen leddes av Christina Lindkvist Scholten.

del av projektet. I två fall har vi intervjuat två personer samtidigt och i ett av dessa fall var vi båda närvarande.

Intervjuperson	Datum	Längd
Forskare 1	23/4 2018	50 min.
Forskare 2	16/4 2018	51 min
Branschrepresentant 1	12/6 2018	1 tim 16 min
Forskare 3	18/4 2018	48 min
Föreståndare	15/8 2018	56 min
Forskare 4 och Forskare 5	18/4 2018	1 tim 19 min
Branschrepresentant 2 och branschrepresentant 3	7/5 2018	58 min
Forskare 6	22/8	Ej inspelat

Tyngdpunkten i denna studie har alltså varit att genomföra och analysera intervjuer, tillsammans med dokumentstudier. Intervjuerna gav en tillfredsställande bild av de insatser som gjorts med samproduktion, varför ingen mer djupgående genomgång av samtliga forskningsinsatser och deras inslag av samproduktion har genomförts. Det som bör påpekas är att det är dubbelt så många forskare som branschrepresentanter som kommer till tals. Vi har av olika skäl valt att anonymisera intervjuerna.

Skriftens uppläggning

Efter denna inledning följer en genomgång av begreppet samproduktion. Utgångspunkten är att studera hur begreppet användes och utvecklades i den ursprungliga K2-ansökan. Eftersom samproduktion i ansökan kopplades till KK-stiftelsen beskrivs dess syn på samproduktion liksom den syn som kommer till uttryck i ett annat större forskningssammanhang: Mistra Urban Futures. Dessa beskrivningar av ansökan och pågående tillämpningar följs av en genomgång av Transdisciplinär forskning, som är en central del av hur samproduktion skrivs fram i ansökan. Denna forskningssyn knyts avslutningsvis i detta avsnitt samman med olika forskningsansatser som intresserat sig för praktisk kunskap, främst aktionsforskning och näraliggande tillämpningar.

Avsnitt 3, innehåller redovisningen av intervjuerna. Denna redovisning görs i olika delar där intervjuerna med forskarna finns i ett inledande avsnitt och berättelserna från konkreta projekt och erfarenheter från föreståndare, offentlig aktör och intermediärer är åtskilda

I en avslutande fjärde del så sammanfattas intrycket från studier av begreppet samproduktion och de intervjuer som genomförts. På detta följer de förslag som studien resulterat i.

Samproduktionens idé

I detta avsnitt är avsikten att utveckla en vidare förståelse av begreppet samproduktion. Det görs inledningsvis genom att återknyta till den ansökan som ursprungligen möjliggjorde K2, där begreppet har en central roll. Utifrån detta presenteras så två teoretiska strömningar som kan knytas till ansökans intentioner, den ena diskuterar transdisciplinarity, som är centralt i ansökan, den andra strömningen knyter an till bredare tankegångar kring aktionsforskning och deltagande aktionsforskning och den syn på kunskap och kunskapsbildning som dessa och liknande forskningsmodeller bygger på.

Ansökan som avstamp

Det slås tidigt fast i den ansökan som ligger till grund för K2:s verksamhet ("K2. Kunskap och kompetens för attraktiv kollektivtrafik" 2 juli 2012) att samproduktionen är central. I dokumentet framgår i det inledande avsnittet *Vision och inriktning för K2*, under rubriken *K2 i korthet* att *K2:s uppgift är...*

Att bedriva forskning i världsklass genom samproduktion och kunskapsuppbyggande för attraktiv kollektivtrafik.

(Inskickad ansökan, 2012 sid. 1)

Senare beskrivs i ansökan (sid 2) hur

"branschens behov får en betydligt större roll än vad som är vanligt i forskningscentra på samma sätt som det haft under utlysningen."

Här konkretiseras också innebörden:

"Samproduktion betyder att branschen medverkar i såväl utvecklingen av forskningsfrågorna, som i genomförande av forskningen, och i spridande av resultaten."

I anslutning till detta framgår också motivet till samproduktion:

K2 har valt denna forskningsmodell i övertygelsen om att detta skapar bättre värden och bättre bidrar till reell önskad förändring

för bransch och samhälle, samt underlättar att snabbare omsätta forskning i innovationsarbete.

Senare i ansökan (sid 11) utvecklas detta vidare genom att också kopplas samman med teoretiska inspirationskällor:

Samverkansmodellen K2 utgår från en transdisciplinär forskningsansats som överbryggat klyftan mellan akademisk tvärdisciplinär kunskapsproduktion och samhällsliga behov och kunskapsbehov.

För att åstadkomma en identifiering av angelägna forskningsfrågor inom komplexa problemområden så anger ansökan att det krävs

”aktivt samarbete mellan praktikernas erfarenheter och akademins nyfikenhet”

Efter denna genomgång konkretiseras framställningen, och följande framställs som viktigt enligt ansökan:

Omfattande och nära samarbete mellan forskare och praktiken som gemensamt formar forskningsagendan.

Detta kräver ett jämbördigt förhållande mellan praktiker och forskare där lärandet är dubbelriktat.

En transdisciplinär ansats vilar på disciplinär kunskap men ställer krav på öppenhet och olika kunskapsperspektiv.

(Bearbetat från ansökan sid 11)

Ytterligare ett centralt begrepp i ansökan är intermediärer. Dessa mellanhänder framställs som centrala för att omsätta forskares resultat till praktikers verksamhet och ett företag i branschen med specifik kompetens på området omnämns särskilt .

Det görs i ansökan vidare en uttrycklig koppling till KK-stiftelsens användning av samproduktion, vilket jämförs med den transdisciplinära forskningsansats som ansökan vilar på.

I ansökan finns därefter en detaljerad beskrivning av den arbetsmodell som ska omsätta idéerna till praktiskt arbete genom workshops och arbetsgrupper. I anslutning till denna anges också att det krävs

”medveten strategi och att det avsätts tid och pengar till detta.”

(Ansökan sid 13)

KK-stiftelsen om Samproduktion

Eftersom ansökan refererar till KK-stiftelsen, finns det anledning att studera hur begreppet används där. Från deras hemsida (2018-08-28 ²):

Genom att forskare från akademien och experter från näringslivet arbetar tillsammans i gemensamma projekt belyses viktiga perspektiv från olika håll: forskare får kunskap om näringslivets behov och förutsättningar. Det ger en grund för kunskapsutveckling som inte enbart tillfredsställer inomvetenskapliga behov, utan också beaktar den samhällseliga nyttan. För näringslivet skapar samarbetet förutsättningar för långsiktig utveckling genom att företagen får ta del av den senaste forskningen.

– Som forskare får du snabbare en riktning i din forskning i samproduktion. Det kan nästan liknas vid att krocka med verkligheten.

Samtidigt beskrivs det som krävande att samproducera:

– Men det ska vara ett rejält samarbete, och man ska vara medveten om att det är olika roller. Forskarna har sina mål och krav på hög vetenskaplig kvalitet; de vill publicera, de vill meritera sig och driva forskningen framåt. Företagen är mer intresserade av sin utveckling och att lösa problem. Det går bra att förena, bara man är överens om att det är olika fokus och agendor som gäller.

---

²file:///Users/ksstwe/Box%20Sync/K2/Samproduktion/Arbetsmaterial/Samproduktion%20_%20KK-stiftelsen.htm

Avsikterna med samproduktion framställs som flerfaldiga. Det handlar dels om att öka tillväxten och att stärka landets konkurrenskraft. Vidare är det en effektiv form för att sprida forskningsresultat. Så sammanfattningsvis anses tjugo års erfarenhet med samproduktion inom KK-stiftelsen ha skapat mervärden och resultat som inte hade utvecklats om aktörerna arbetat var för sig. På detta sätt sammanfattar KK-stiftelsen förtjänsterna med samproduktion, däremot finns det inom KK-stiftelsen ingen uttrycklig koppling till begreppet "transdisciplinär forskning" som K2-ansökan är uppbyggd kring.

Mistra Urban Futures

Samproduktion är betydelsefullt i många forskningssammanhang, men få har utvecklat begreppet i sådan utsträckning som Mistra Urban Futures (2018-09-28³). De har också ägnat stor uppmärksamhet åt att ge liv åt begreppet transdisciplinärt, vilket bland annat framgår av Elias et al (2011) och Polk (2015). I Elias et al (ibid sid 7) beskrivs det transdisciplinära angreppssättet som

"ett gemensamt kunskapande mellan olika aktörer i ett projekt, i vilken ingen äger mer tolknings- eller definitionsrätt än någon annan"

Synsättet utvecklas också i detta projekt i en intressant riktning, nämligen med en koppling till flernivåstyrning och governance. Det utgår från att forskare påtalat en förflyttning av politisk verksamhet från staten till andra nivåer och sfärer i samhället. Förflyttningen har skett uppåt till EU och andra överstatliga organ samt nedåt till kommuner och olika former av regionala politiska församlingar. I denna grovt tecknade bild brukar också en ny form av meta-styrning framträda där professioner, chefer och verksamheter, liksom samverkande organisationer, fått ett större mandat. Ytterligare en komponent som brukar diskuteras i sammanhanget är ett utökat samarbete mellan det privata och det offentliga: den svenska upphandlingen av kollektivtrafik kan utgöra ett konkret exempel på detta. Samproduktion, transdisciplinär forskning och dessa nya offentliga styrformer förs härigenom samman i Mistra Urban Futures.

TD [transdisciplinär] samproduktion är en forskningsansats för att lösa konkreta problem. Kunskap samproduceras genom en

---

³ <https://www.mistraurbanfutures.org/sv>

kombination av vetenskapliga perspektiv med andra relevanta perspektiv och erfarenheter från policyskapare, administrativa verksamheter, näringsliv och samhällsaktörer i bred mening. Samproduktion uppstår genom att forskare och praktiker gemensamt deltar i hela forskningsprocessen, genom att gemensamt formulera problemet, genomföra kunskapsinsamlingen, omsätta kunskapen både vetenskapligt och i samhället och ömsesidigt kvalitetssäkra vetenskaplig redlighet, samhällelig robusthet och nytta.

(Polk, 2015 sid 111, vår översättning)

I Polks artikel blir också kopplingen mellan forskning och politik eller policy mer tydlig. Polk gör en distinktion mellan inomvetenskapliga, kunskapsbaserade kriterier för att värdera forskning å ena sidan och den transdisciplinära forskningens anspråk på att göra nytta å den andra. För att tydliggöra använder hon kriteriet "social robusthet" (Social robustness) som mått på den samhälleliga nyttan. Det betecknar i vilken utsträckning resultaten har relevans samt är effektiva och användbara för de aktörer som är involverade och de målgrupper som projektet har.

Sammanfattning så här långt

K2:s ansökan ger stort utrymme för både begreppet samproduktion och transdisciplinär forskning. Där görs en direkt koppling i ansökan till KK-stiftelsen som länge baserat sin verksamhet på samproduktion mellan forskare och det privata näringslivet (inga offentliga organisationer kan delfinansiera projekt i KK-stiftelsen). Transdisciplinär forskning är inget begrepp som KK-stiftelsen använder, men det är desto mer framträdande i Mistra Urban Futures. Genom att användarna blir centrala både som aktörer i deras forskningsprojekt och som mottagare av kunskaperna som formas, så kommer styrningsfrågorna att bli centrala. I den utsträckning som dessa praktiker är offentliga aktörer, politiker eller tjänstemän, så kopplas styrformer som flernivåstyrning och governance samman med transdisciplinär forskning: idén är ju att forskningen ska göra skillnad.

Det finns alltså en begreppsförvirring kring begreppen samproduktion och transdisciplinär forskning som bidrar till otydlighet vad arbetssättet konkret innebär i ett avgränsat projekt. Det finns också en otydlighet kring om

samproduktion eller transdisciplinär forskning ska vara riktlinje för K2 på en övergripande nivå och huruvida respektive projekt kan förhålla sig till detta i varierande grad eller om det är en princip – och hur den principen i så fall ska definieras - ska sippa ner i alla projekt som genomförs inom ramen för K2. Fortfarande har frågorna om samproduktion i denna text inte grundats i teoretiska tankemodeller. I det följande kommer två strömningar att fördjupas: i den ena ska grunderna för en transdisciplinär forskningsansats sökas och i den andra presenteras idéer kring praktisk kunskap.

Transdisciplinär forskning

Vi har redan ovan redogjort för att det råder begreppsförvirring men för att ytterligare komplicera bilden kan följande adderas: samverkan, disciplinär, tvärdisciplinär, mångdisciplinär och så detta: den transdisciplinära? Ja, på något sätt hänger det väl samman. Men det går inte att börja med den relativa nykomlingen transdisciplinär forskning utan krävs en redogörelse från början.

Det brukar hävdas att forskning och kunskapsproduktion inleddes utan discipliner över huvud taget, åtminstone enligt Toulmin (2009). Den uppdelning i olika ämnen som vi senare tagit för självklar, uppstod under 1600-talet och Toulmin påminner oss om att disciplin har olika innebörder. Det kan stå för ett ämnesområde eller en avgränsad kunskapsmassa, men också för lydnad, tukt eller kanske ordning. Tidig forskning hade en mer diffus syn på gränser mellan vetenskapsområden. Ett exempel är Adam Smith som ofta betraktas som nationalekonomins fader. Han skrev också moralfilosofiska texter och hade ett mycket bredare register än enbart skriften om marknaden som en "osynlig hand" och annat inom ekonomin som han kommit att bli förknippad med ("The Wealth of Nations" utkom 1776).

Ändå var det strax före Adam Smiths tid som discipliner uppfanns, för att följa Toulmin (ibid) och drivande för detta var boktryckarkonsten och dess kapacitet att sprida kunskap till fler än en liten skara. Newtons "Principles of Natural Philosophy" 1687 utgjorde delningspunkt mellan "de exakta vetenskaperna", alltså naturvetenskap, å ena sidan och humaniora å den andra. De två områdena kom från denna tid att bygga på olika kunskapsgrunder. För Toulmin är det skillnaderna i hur begreppet förnuft förstås som är avgörande.

De exakta vetenskaperna sökte formell säkerhet för sina slutsatser och ansåg det nödvändigt att kunna mäta sig fram till dessa. Humanister intresserade sig istället för mångfalden av erfarenheter och hur vi skulle förstå vardagliga

fenomen. Toulmin (ibid) exemplifierar med hur Newtons undersökningar av tyngdlagen med olika experiment kontrasterade mot Montaignes essäer som beskrev en rad mellanmännsliga frågor och hur dessa kunde betraktas. Under de århundraden som följt har denna uppdelning förstärkts. Snow (1959) diskuterade motsättningen i termer av de två kulturerna och de följande 60 åren har discipliner och underdiscipliner i både dessa huvudfrågor ökat kraftigt.

Denna disciplinära uppdelning hade förmodligen kommit att drivas så långt att en motreaktion var nödvändig. Så går det att förstå framväxten av mångvetenskap, tvärvetenskap och transdisciplinär forskning. Att tydliggöra innebörden av dessa olika förhållningssätt följs ofta av invändningar, men här ska den vanligaste förklaringen presenteras.

Mångvetenskap är den form av kunskapssökande som bedrivs i ett projekt med deltagare från olika discipliner som har med sig sina egna teorier och metoder in i projektet för att från dessa olika utgångspunkter belysa forskningsprojektets uppgift.

Tvärvetenskap innefattar också forskare från olika discipliner, men nu är syftet att dela teori- och/eller metodsynsätt när man tar itu med projektets studieområde.

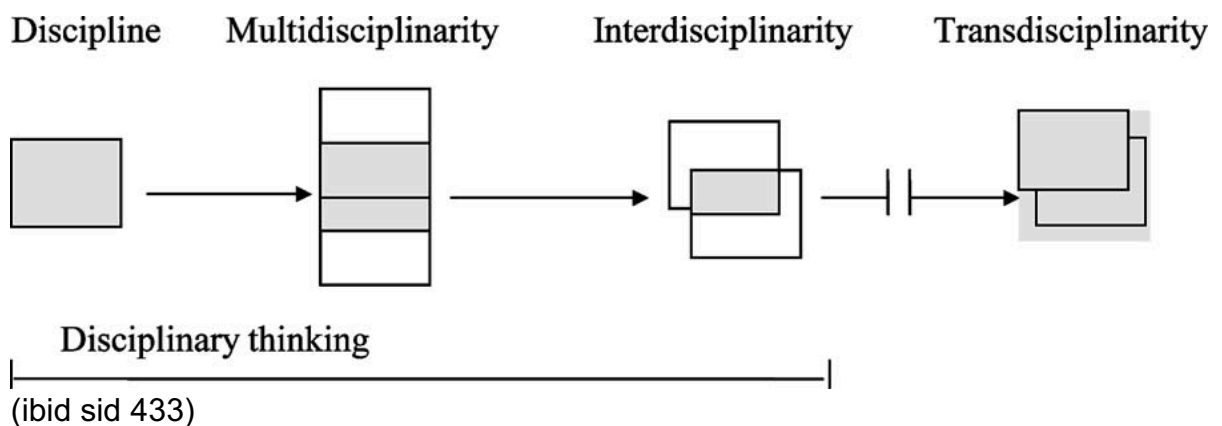
Men sedan kommer det knepigaste och för denna skrift mest centrala fråga: transdisciplinär forskning. Här skiljer sig dessutom uppfattningarna. De första artiklarna i detta fält publicerades i en Special Issue i tidskriften Futures 2004. I en exposé över utvecklingen under de kommande 10 åren gör Klein (2015) en översikt över området som också blir till en karaktäristik av transdisciplinär forskning. Antalet artiklar har växt kraftigt, vilket förklaras av att det finns en spänd relation mellan forskningsvärlden och det omgivande samhället. Det handlar om vilken typ av kunskapsproduktion som är relevant för att möta samhällsutmaningar. Tre förhållningssätt identifieras (Klein, ibid) :

- En omsorg om att studera och handla i relation till *verkliga problem eller utmaningar* med studier som kan betecknas som problemlösande
- En normbrytande praktik som *utmanar existerande institutionella strukturer och disciplinära metoder* som inte är anpassade för att hantera komplexa och verkliga problem.
- En *kunskapsmässig gränsöverskridande praktik* som innebär att kunskapssökandet integrerar och förenar olika kunskapsfält genom att använda holism, systemtänkande och djupare strukturer.

I en artikel som refereras i K2-ansökan (Ramadier, 2004 sid 426) uttrycks det som att transdisciplinär forskning finns *mellan* disciplinerna, på *tvärs över* disciplinerna och *bortom* disciplinerna. Så medan både mång- och tvärvetenskap fortfarande erkänner discipliner och deras kunskapsgrund, så framställs det som att transdisciplinär forskning inte accepterar disciplinerna, eller experter på samma sätt.

Ramadier, (2004) menar att experter kan ifrågasättas i sammanhanget, eftersom de uppstod i samma historiska sammanhang som disciplinerna. Upplysningen inte bara spred kunskaper till fler genom boktryckarkonsten, men delade av pragmatiska skäl också upp kunskaperna i olika fält – därav uppkomsten av specialister eller experter.

Relationen mellan de olika forskningsansatserna illustrerar Ramadier (ibid) på detta sätt:

Hans version blir att transdisciplinär forskning samlar mång- och tvärvetenskap genom att förena metoder och teoribildningar för att studera samma fenomen och att dessa genomsyrar hela forskningsprojektet där också praktiker förutsätts delta. Artikeln visar också de utmaningar detta medför, "lättare sagt än gjort" är det budskap som kännetecknar slutsatserna.

Mobjörk (2010) utvecklar tankegångarna kring transdisciplinär forskning genom att särskilja två former: en *konsultbaserad* där praktiker ger forskare i uppdrag att lösa vissa problem men inte själva deltar utan ger återkoppling på resultaten och en *integrerad modell* där praktiker också själva deltar i forskningsarbetet.

Mobjörk (ibid) tar avstamp i tvärvetenskap när hon ska förklara vad det transdisciplinära innebär.

Liksom tvärvetenskapen så har också den transdisciplinära forskningen ambitionen att dela teorier och problemformulering, men därutöver innefattar också det transdisciplinära att inbegripa inte bara forskare från olika kunskapsfält utan också praktiker. Ambitionen är att väva samman inte bara olika metodsynsätt utan även de grundläggande kunskapsförståelserna eller epistemologier. Den kvalitativa skillnad Mobjörk (ibid) vill uppmärksamma är den mellan den transdisciplinära ansats som inkluderar alla former av aktörer (forskare och praktiker) på lika villkor in i hela forskningsprocessen (deltagande tvärdisciplinär) och den ansats där aktörer utanför akademien reagerar på forskningsresultatet men inte deltar i själva processen (konsultativ tvärdisciplinär forskning). Enligt Mobjörk svarar båda dessa ansatser, fastän med olika ambitionsnivåer, upp till kraven på transdisciplinär forskning.

Praktisk kunskap: vetenskapssyn och utövare

Samproduktion liksom transdisciplinär forskning förknippas ofta med aktionsforskning, följeforskning och liknande forskningsmetoder som knyter samman forskaren med det som studeras. För att inledningsvis ringa in Aktionsforskning (AR) tar vi hjälp av Argyris och Schön (1989), två av de främsta inspiratörerna till detta tillvägagångssätt. De beskriver

Aktionsforskning har som grund – dess frågor, pussel eller problem – praktikers föreställningar inom avgränsade lokala praktik-sammanhang. Forskningen avgränsar forskningsepisoder utifrån det lokala sammanhangets gränser. Den bygger beskrivningar och teorier inom denna kontext och testar genom interventionsexperiment. Experimenten fyller därigenom två syften: de testar hypoteser och genomför önskvärda förändringar av situationen. (ibid: s 613)

Participatory Action Research (PAR) utvidgar denna syn, det är en ansats som mer systematiskt inkluderar aktörer som aktiva forskare på ett sätt som starkt påminner om tvärdisciplinär forskning. Centralt är att AR och PAR tillhör samma familj av metoder som avviker från det traditionella inom samhällsvetenskapen. Den forskning som Kurt Lewin bedrev i USA kring minoriteter på 1940-talet anses vanligen som banbrytande, liksom Lippitt (1949). En central inspiratör var filosofen Dewey och dennes filosofiska riktning pragmatismen.

Varken aktionsforskning eller följeforskning har haft någon stark ställning i Sverige, även om en samlade organisation SPARC (Swedish Participatory Action Research Community⁴) håller årliga konferenser med forskare och praktiker. De vidmakthåller därmed en tradition från Arbetslivsinstitutet där aktionsforskning bedrevs som en del av verksamheten. Det finns aktionsforskare på ett flertal universitet i Sverige med internationella kontaktytor. Viktigare än den institutionella utbredningen är emellertid den teoretiska kärnan i aktionsforskning, det som här kommer att identifieras som Praktisk kunskap.

Teoretisk grund

Aristoteles uppdelning i tre olika former av kunskap bildar ofta ingång till den praktiska kunskapen: techne, episteme och fronesis. Techne är det tekniska kunnandet, hantverksskickligheten eller det konstnärliga utövandet. Episteme är den vetenskapliga eller teoretiska kunskapen som är generaliserbar och mätbar. Fronesis betecknar den praktiska klokheden eller visheten, något som ligger nära en förmåga att göra bedömningar.

Den fronetiska kunskapsformen är antagligen den minst kända av dessa tre. Flyvbjerg (2001) konstaterar att vi finner techne i teknologi och episteme i den tunga termen epistemologi (kunskapsteori). Men Fronesis finns inte att känna igen, trots att begreppets innebörd sprider ljus över skillnaderna mellan naturvetenskap och samhällsvetenskap: det som Snow (1959) betecknat som två kulturer. Flyvbjerg menar att samhällsvetenskapen inte ska försöka jämföra sig med naturvetenskapens anspråk på naturlagar och förmåga att förutse händelser (det som är episteme). Det är viktigt att tillägga att det finns samhällsvetare som inte delar denna uppfattning.

Hur som helst, det som gör Fronesis värdefull är istället att den är situationsbunden, kontextuell, och uppstår i stunden. Flyvbjerg är känd för att ha studerat planeringsprocesser med hjälp av detta aristoteliska begrepp. Det budskap han formar är att den generella kunskapen, episteme, inte hjälper oss att förstå komplicerade processer, och Flyvbjerg hävdar bland annat därför fallstudien som den lämpligaste formen (Flyvbjerg, 2003). Han menar vidare att det ofta går att generalisera med utgångspunkt från ett enda fall, och att "exemplets makt" ofta är undervärderat.

---

⁴ <http://sparc.nu/>

I Flyvbjerg (2001) knyter han an till de konflikt- och maktfrågor han uppmärksammat i sina tidigare studier. Detta är grundläggande fenomen för att första samhällsfrågorna, och det han pekar på är alltså möjligheten att göra det med hjälp av en fronesisk forskningsansats som vilar på bedömning, vishet och det praktiska omdömet i enskilda fall. Flyvbjerg är inte aktionsforskare, men delar teoretiska inspiration med många av dessa.

Den filosofiska riktningen Pragmatismen är en viktig inspirationskälla till aktionsforskning och deltagande aktionsforskning. En av pragmatismens företrädare, John Dewey var inspiratör till Lewin och handledare till Schön som tillsammans med Argyris gjort aktionsforskning mer etablerad. Att studera praktiker, det vill säga olika yrkesutövares dagliga verksamhet, var centralt för Dewey och framväxten av pragmatismen.

Praktiken avsåg de konkreta handlingar som utförs av olika yrkesgrupper, och beskrev ett yrkeskunnande som inte alltid kunde skrivas ner eller formaliseras. Detta var också ett steg i den demokratisering av vetenskapliga studier och ytterst filosofin som pragmatismen företräder. Universitet och filosofer har inget absolut tolkningsföreträde och ett av problemen med filosofin är enligt Dewey att den har fjärrat sig från många människors vardag. Enligt detta synsätt är teoretisering bara en av många andra mänskliga praktiker eller verksamheter. Här ryms alltså ett frigörande drag med demokratiska förtecken.

Aktionsforskning och i ännu högre grad deltagande aktionsforskning står för en kunskapstradition som ofta tar ställning för grupper som uppfattas ha en underordnad position i samhället. Forskningen bedrivs med dem som vanligen inte har tillgång till forskning eller den traditionella vetenskapliga teoretiska kunskapen utan besitter den praktiska kunskap som forskningsinriktningarna är intresserade av.

Det går att se hur denna tradition också lever i senare diskussioner kring icke-akademikers roll i forskning. I en artikel försöker Johansson & Lindhult (2003) skapa en skiljelinje mellan två former av deltagande aktionsforskning, frigörande och en renodlat handlingsinriktad. I den frigörande är ett viktigt syfte att med ett kritiskt förhållningssätt avslöja osynliga ojämlikheter och skillnader i maktposition innan det "praktiska" arbetet med aktionsforskningen kan dra igång. Den handlingsinriktade versionen förutsätts istället redan inledningsvis omfatta jämlika parter som gemensamt ska lösa ett problem och inse att de har förmågan att handla, det frigörande draget är inte aktuellt.

Försök till sammanvävning

Det finns både förenande drag mellan en transdisciplinär forskningsansats och de riktningar vi lagt samman under rubriken "Praktisk kunskap". De delar intresset för att göra forskning till en angelägenhet för fler är akademiker och att bredda mängden metoder. De betonar också betydelsen av avgränsade fall eller lokala praktiker(handlingsmönster). Centralt för att föra frågan om samproduktion vidare är att de två riktningarna ställer centrala kunskapsteoretiska frågor, som också kan vara aktuella för K2:s del.

Dels har det att göra med synen på olika kunskapsgrunder i sig. Det finns en skillnad mellan samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga traditioner och det finns olika vägar att hantera skillnaderna på. För den transdisciplinära forskningen blir svaret att forskare i projekt ska dela teoretisk grund och ha samma begrepp som utgångspunkt liksom samma metod. För aktionsforskare är det inte alls lika självklar utgångspunkt för forskning. Flyvbjerg är inte aktionsforskare men delar en del av aktionsforskarnas kunskapsgrund, särskilt intresset för Aristoteles begrepp *Fronesis*. Han diskuterar makt och konflikt med begrepp som omdöme och vishet och pekar på att fallstudien är värdefull. Men här betonas inte det tvärdisciplinära, utan Flyvbjerg lyfter snarare det som skiljer samhällsvetenskapen från naturvetenskapen.

Det är uppenbart att frågan om samarbete över disciplinära gränser är mångfacetterad och det är svårt att kräva långtgående samverkan mellan olika forskare på det sätt som transdisciplinära ansatser förutsätter. Samtidigt kan det förstås vara berikande att låta olika traditioner mötas i samma projekt och göra skiljaktiga kunskapsuppfattningar och metodsynsätt uppenbara. En annan fråga som blir central är den om praktiker – som alltså kan förstås på två olika sätt. Antingen som **prAktiker**, en grupp utanför akademien som det i samproduktion är angeläget att få med i forskningsprocessen. Men i denna teoriöversikt går det också att lyfta praktiker (betona i) lika med handlingsmönster eller aktörers dagliga verksamhet. Det skulle mycket väl gå att studera sådana handlingsmönster i en samproduktion tillsammans med kollektivtrafikens olika aktörer; branschens **prAktiker**. Vad sådana studier skulle bidra med är att identifiera en daglig verksamhet, ringa in professioner som inte är så välkända men centrala i kollektivtrafikbranschen och att fånga ett yrkeskunnande som är svårt beskriva utan ett fånga en daglig praktik.

3. Intervjuer

Intervjuer har getts en framträdande roll i denna studie. I detta avsnitt kommer intervjuerna att presenteras förhållandevis grundligt, för att ge möjlighet att bedöma studiens slutsatser och i förlängningen förslagen som senare kommer att läggas fram. De direkta citaten har stämts av med de som förknippas med uttalandena.

Inledningsvis presenteras forskarnas erfarenheter både i form av intervjuцитat och exemplifiering på hur svårigheter med samproduktion kan ta sig uttryck. Därpå följer resonemang som bygger på intervjuer med föreståndaren för K2, för en offentlig aktör och intermediärer.

Samproduktion enligt forskare

Den goda viljan

Intervjuer med forskarna bildar sammantaget ett första tydligt intryck: det fanns en uppriktig vilja att samproducera forskning. K2s ledningsgrupp tog aktivt initiativ till att sammanföra forskare från de tre forskningsinstitutionerna som utgör K2. Resultatet blev att individuella forskare ombads bli FoU-ledare och fick en lista med forskare och branschföreträdare att kontakta. Skälet för tillvägagångssättet var en oro hos ledningen över att inte tillräckligt fort bli operativt och inte lyckas nå de projektmål som den inledande tvåårsperioden ställde inför utvärderingen att faktiskt få uppdraget att driva K2 vidare efter initieringsfasen. Det innebar att helt nya grupper konstituerades av forskare och branschföreträdare. I intervjuerna beskriver forskarna att alla FoU-områden inledde sin verksamhet med gemensamma möten med branschföreträdare:

Vi hade ändå med [representanter] från olika aktörer, vi hade ju alltid de här diskussionerna i gruppen. Forskare 2

Alltså bara genom att prata akademiker [och] bransch företrädare så skapar man ju en ökad förståelse för roll och processer Forskare 3

Man kan väl säga att en del samproduktion fanns när vi utvecklade forskningsområdet. Vi engagerade flera parter för att bolla den här beskrivningen om vad som skulle vara relevant att fylla, vilka forskningsfrågor och vilka metoder, så att i det läget förekom det viss samproduktion. Forskare 1

I början av K2 så var det väldigt viktigt för oss att vi skulle göra saker i samproduktion ... och vi ska verkligen ta det här ett steg längre och jag kommer ihåg att [det] var väldigt tydligt [...] att branschen ska verkligen med. Forskare 4

FoU-området Samverkan hade också flera initiala möten med deltagare från alla tre regioner och enades om en fallstudiedel och en mer experimentell ansats där branschföreträdare var djupt indragna. Uppslagen kom från branschen och gjordes forskningsbara i en gemensam process. FoU-resenärsperspektivet har hela perioden haft med branschrepresentanter i projektgruppen.

Att gå från ord till handling

Från intervjuerna framgår att det fanns en genuin vilja att göra forskning på det sätt som respektive forskargrupp tolkade att K2 menade med samproduktion. Från de initiala mötena med branschen om *vad* som skulle göras kom den mer svårhanterliga frågan om *hur* samproduktionsforskning ska göras:

Det ena bekymret var av praktisk art och rörde branschföreträdarnas medverkan i projekten:

Vi var bara två stycken ifrån branschen och den ena försvann efter halva tiden och hade svårt att hitta ny som kom in. Det behövs att även de som jobbar på praktiksidan faktiskt kan lägga tid... får lov att tänka, fundera och brottas med de här frågorna. Vi försökte få någon som hoppade in efter att den ena av praktikerna försvann. Vi var verkligen och drog men då fick vi beskedet "den här personen kan vara med men hon har ingen tid att vara med på möten, hon får inte vara med på workshoparna". Ja men vänta nu här, hur gör vi då? Forskare 2.

Ja det har varit [problem] att få tag på, få människor att vilja ställa upp. Vi fick ett bakslag ganska tidigt i projektet när vi bad att få prata med [praktiker som] varit inblandade i en störningssituation och där vi indikerade vilka frågor vi ville ställa. Det var frågor av förklarande natur, allmän karaktär: vad har de för roll, hur ser de sin uppgift och så där. Då fick vi bakslag från cheferna... Forskare 3

Jag tror att det fanns nog en föreställning att intresset från branschen skulle vara större och mer helhjärtat än vad det var. Det är nog inte så att det är brist på intresse men det är mer en brist på tid och resurser.... Man får ha rimliga och realistiska förväntningar vad personer i de här organisationerna kan lägga ner. Forskare 1

En framgångsfaktor är att de är med hela vägen, aktivt. Men är det alltid rimligt att begära det av dem. Jag upplever att det ofta råder brist på tid, att de har en pressad arbetssituation. I det här lite större och längre projektet så har vi jobbat med och haft en önskan att komma ut och presentera resultat hos de här organisationerna. Det har inte gått att få till för folk hinner inte och vi haft diskussioner och planerat tillsammans med våra kontaktpersoner men sedan har folk i deras organisationer ändå inte tid att vara med på arrangemang som vi har försökt att ordna Forskare 4

Även Uddevalla Living lab upplevde liknande svårigheter som innebar att medverkan från praktikersidan decimerades på grund av personalomsättning: kommunen hade en kontinuitet medan medarbetare från både Västtrafik och regionen försvann från forskargruppen vilket gjorde en kontinuerlig kunskapsuppbyggnad problematisk. Men här var även tidsåtgången för att organisera samproduktionen ett problem: det är tidskrävande att hålla kontakter, ordna möten, genomföra mindre studier, delta i workshops, samt följa upp dessa.

En liknande erfarenhet framförs av andra forskare:

Konkret att jobba med samproduktion som forskare med alla de här arenorna och aktörerna, det blir ju otroligt tungrott och kan vara ganska jobbigt, bara rent arbetsmässigt för det blir så mycket koordineringsarbete man måste göra.
Forskare 4

Samproducera gemensamma texter?

Rotationen på medarbetare från branschen i forskningsgrupperna och svårigheten att få kontinuitet i gruppen innebar också att idén om att skriva gemensamma texter i stort kom av sig. Det hade både praktiska orsaker som brist på tid men även i några fall en mer principiell förklaring:

det är fortfarande två världar och i akademien är det inte riktigt meriterande att skriva de här mer populärvetenskapliga artiklarna på samma sätt. Det kanske kommer. Och det är klart ska man prioritera blir det den akademiska, alltså de vetenskapliga journalerna man får prioritera i det sammanhanget. Forskare 2

Resonemanget utvecklas:

Det ska inte vara forskning som finns i sin egen lilla bubbla, utan den ska fortfarande, vara förankrad i praktiken och kunna vara till nytta i praktiken.
Forskare 2

Det finns också mer principiella invändningar:

Ibland så förväntas det att man skickar ut publikationer till vissa företrädare innan man publicerar men jag känner mig lite olustig inför det. Om man inte själv vill ha synpunkter förstås (...) men det ska inte vara tvingande för då blir det lite (...) självcensurering liksom. Forskare 3.

Det finns framkomliga vägar när texter ska skrivas fram, en metod som andra områden också följde:

Det var nog så att vi hade en text som man läste och kommenterade och då fanns det ju möjlighet att peka på saker och ting som var viktigt och vad som skulle finnas med, så att det både inkorporerades och tonades ner saker med hjälp av input. Forskare 1

Vad vi hittills visat är att arbetet för att få till samproduktion inleddes med klara ambitioner att gemensamt forma FoU-områdenas projekt och att tillsammans med branschen formulera gemensamma forskningsfrågor. Vartefter tog en form av vardag över, där samproduktionen hade svårt att hitta formerna. Vad som också framkommer i intervjuerna är att förutsättningarna för medarbetare att involvera sig och vara delaktig i forskargrupper skiljer sig mellan akademien och branscherna. Detta kommer till uttryck som att forskarna upplever att många branschföreträdare hade mycket annat att ägna sig åt samtidigt som i en del fall personer byttes ut. Det gemensamma skrivandet i slutet blev alltså inte materialiserat i någon större utsträckning, däremot presenterades och diskuterades ofta texter skrivna av forskarna. Nästa fråga är därför: Varför blev det så här? Några mer principiella förklaringar tonar fram, förutom tidsbrist bland både forskare och praktiker och praktiska hinder.

Vad är egentligen samproduktion?

Eftersom samproduktion som det beskrevs i ansökan för att få starta kunskapscentrumet var en av de faktorer som fällde avgörandet till K2:s fördel, är det förledande enkelt att tro att det arbete som gjordes i ledningsgruppen om hur samverkan skulle göras, också "sipprat" ut i de forskningsgrupper som bildades. Intervjuerna med forskarna visar tvärt om att det inte alls var självklart att K2:s vision om vad samproduktion egentligen är, kommunicerats för att därefter kunna omsättas i handling, i synnerhet inte för dem som kom in i ett senare skede:

Ja alltså den var inte helt lätt att ta tag i. [jag] vet väl kanske fortfarande inte vad man hade för idé kring samproduktion när man skrev det. Det är svårt att veta, man hade säkert en tanke när man skrev ansökan ifrån allra första början hur man såg på samproduktion. Sedan kommer nya människor in som inte var med då och [har] med sin bild av samproduktion och sedan kanske inte det riktigt stämmer med den bilden de hade där ifrån början...ja det blev nog inte helt klart vad man från K2:s sida såg på var samproduktion.

[Det var aldrig riktigt klart med vad] man ville ha när det gäller samproduktion. ... utan det var "ni måste ha samproduktion". "Ja, okej". Forskare 2

För de som deltog i de inledande mötena och aktiviteterna arrangerade av ledningen för K2 har den "officiella" versionen anammats i större utsträckning:

om man tittar tillbaka till frågan om samproduktion och hur den kom till stånd och hur den utvecklats så var det en efterfrågan från branschen att forskningen skulle vara relevant för verksamheten. Sedan i uppstarten av våra projekt och vid genomförandet av våra projekt så har vi ju olika sätt involverat parter från våra regioner, både när det gäller att diskutera konkretisering av forskningsfrågor och metod. Forskare 1

Det finns också uttryck för en mer pragmatisk hållning till samproduktion som bottnar i en disciplinär bakgrund. För vissa vetenskapsområden blir samproduktion en praktisk fråga för att få tillgång till uppgifter eller data som gör forskningsuppgiften möjlig:

mycket av den forskning jag gör är tillämpad. 2/3 av mina publikationer hade inte funnits [om jag] inte kunnat koppla det till någon verklighet. Forskare 3.

Denna reflektion återspeglas i ett resonemang om nödvändigheten av distinktioner mellan olika vetenskapsområden som en av forskarna menar är nödvändiga att göra:

Det naturvetenskapliga och tekniska har en självklar samproduktion, eftersom länkarna mellan att utveckla ny kunskap och tillämpningen är så direkt. Det är också så att det kan krävas att resurser som råvaror eller lab kan behöva delas – det formas självklart gemensamma projekt med gemensamma intressen...Samhällsvetenskapens samproduktion är inte lika självklar. Forskare 6.

Identitet och roller i forskning som bygger på samproduktion

Det kan tyckas självklart att var och en som ingår i forskargrupperna har en tydlig professionell identitet som antingen forskare eller branschföreträdare. I intervjuerna framgår dock att det inte är så enkelt och att det är viktigt att förtydliga och synliggöra gränsdragningar, framför allt mellan forskare och konsulter:

Jag vill lyfta fram en skillnad i grad; den mellan vad som är forskning och vad som är kvalificerat konsult- eller utredningsarbete. Denna skillnad handlar inte alls om vad som är "samhällsnyttigt" eller "relevant" utan om att det i en disputerad forskares roll också ryms en nivå av problematisering och analys som inte fordras av en konsult eller utredare. Forskare 6.

Detta resonemang vidareutvecklas:

...det finns bitvis en hög kunskapsnivå när det gäller vissa saker i branschen och har man inte den kunskapsnivån så skaffar man sig den via konsulter t.ex. och då får man ganska snabbt svar på sina frågor. Medan vi då i en forskningsprocess och i forskningsprojekt, [har] lite längre ledtider och då kan det vara så att intresset svalnar något....de [i branschen] är ju vanligtvis inte med och finansierar forskning, nu är de det, de måste få någonting för att de är det, för annars kan de lika bra lägga de pengarna på kvalificerade konsulter. Forskare 1.

Den självständiga forskningen:

Ett ideal om hur forskning ska bedrivas bygger på att forskningen är skild från och står självständigt i förhållande till det fenomen som studeras. Samproduktion som forskningsstrategi utmanar ett sådant ideal. En fråga som ansluter till den om skillnaden mellan konsult- och forskarrollen som lyfts i intervjuerna är den om forskningens självständighet och den kritiska reflektionen:

Kritisk reflektion över resultat som framträder i ett forskningsarbete kräver tid och distans från fältet. I en av intervjuerna konstateras att:

Nu är det så att vi har ändå olika roller och jag har ett ganska stort behov av att ändå få ha distans som forskare och aktivt söka distansen och tiden för kritisk reflektion. Jag har jättegärna mycket dialog men jag tycker att det är viktigt med balansen. Jag kan känna att man kan glida in och bli en väldigt smidig utförare och bara leverera och hålla alla nöjda och det tycker inte jag, den rollen trivs inte jag med personligen. Då tycker jag att man tappar bort vad som är forskningsperspektivet i det.

För mig känns det väldigt viktigt att ha en reflektion kring det och det kanske ser lite olika ut, det kanske är lite individuellt och det kan vara lite olika i olika sammanhang men åtminstone att man har den frågan vid liv känns väldigt viktigt tycker jag.

Intervjuare: Att reflektera över rätten till kritisk reflektion?

-: Ja. Forskare 4.

Skillnaden mellan en konsult och en forskare är dock inte självklar, då många konsulter själva är disputerade forskare:

en del i samproducerande organisationer är själva också forskare och vill skriva vetenskapliga artiklar. Det är också speciellt med ett fält som "Transport Studies" där också konsulter kan publicera sig och det går så snabbt att få till en publikation. Det finns också en näraliggande tradition att conference proceedings snabbt blir publicerade. Utmärkande för dessa typer av tidskriftspubliceringar är också en snabb process. Forskare 6

Rätten att vara obekvä

I anslutning till diskussionen om en självständig forskning ligger implicit också synen på vad som är viktig och nyttig kunskap samt rätten att redovisa resultat som kan uppfattas som kritiska eller "dåliga nyheter":

Jag fick ju lära mig det när jag var doktorand, man kallar det i [min disciplin] för "dismal science": man levererar obekväma och jobbiga resultat och det har liksom bekräftats i mitt yrkesliv att det ofta är så. Om man är på tillräckligt långt avstånd från de som blir kritiserade så kan man leva ganska harmoniskt ändå. Men när man kommer närmare dem som i sådana här sammanhang, då blir det väldigt påtagligt att de som kritiseras, de sitter faktiskt i rummet här. Och då får man tänka sig för hur man formulerar sig. Forskare 5.

När det gäller synen på nyttig och viktig kunskap menar en av de intervjuade att:

Trafik, transport, kollektivbranschen - den kunskapstradition som finns i organisationerna är ofta mer inriktad på saker som går att mäta, räkna på och utvärdera utifrån ekonomiskt perspektiv, eller tekniskt optimeringsperspektiv. Jag jobbar ju i ett fält där vi har mer socialkonstruktivistisk tradition och jag tycker, under alla de år jag har varit verksam som forskare, att jag ibland medvetet och ofta ganska omedvetet känner av eller ibland inbillar mig att det finns en idé om att den här forskningen är lite flummig. Vi kommer ju inte med några tydliga lösningar eller [påstår] det här sättet att jobba är mer effektivt än det [andra]. Forskare 4.

Den frågan leder också över till vad forskarna ser för framtidsutsikter för samproduktion inom K2.

Hur ska vi tänka framöver, vad kan vi säga att vi har lärt oss.

När det första forskningsprogrammet börjat närma sig sitt slut är det också tillfälle för såväl enskilda forskare som ledningen att reflektera över K2s ambition att driva forskning i samproduktion. En hållning som framträder i intervjuerna är vad som skulle kunna kallas pragmatisk:

Vi är några inom mitt FoU-område som har förhållit oss rätt så nyktra till det här och insett att vi kan nog inte kräva så stor delaktighet, utan vi får vara glada för respons och medverkan, men då måste vi också vara beredda att leverera intressanta resultat. Forskare 1.

För att förtydliga:

Jag tror ändå att det är så här, visst man kan tillsammans komma fram till vad det är rätta liksom intressanta forskningsfrågor, men på något sätt känner jag att vi kommer inte att leverera bra forskning om vi bara går på branschens behov, utan vi måste på något sätt ta, våra idéer måste bottna i pågående forskning. Och sedan får man konvertera pågående forskning till deras verklighet och sedan försöka se hur kan ni bidra med access till det. Forskare 1.

Resonemanget ovan väcker också frågor om vad som är viktigt och intressant att forska på. Det är inte säkert att ambitionen att identifiera gemensamma forskningsfrågor är vare sig den rätta eller mest relevanta. Citatet nedan ger uttryck för hur branschen definierar kunskap och kunskapsluckor, enligt en av de intervjuade forskarna.

det är ju inte säkert att det som de [branschen förf.anm] upplever är en kunskapsbrist eller relevant forskning egentligen. Det kanske bara är någon slags föreställning .....” ja det här vet vi [i branschen] ju rätt bra, men det här vet vi inte så mycket om”. Det kan ju vara precis tvärtom...

Likande resonemang framförs i de andra intervjuerna:

Jag tror det är farligt vid nästa omgång att sätta ambitionsnivån för högt ... och ge en bild av att det kommer att handla om att forskare och branschen [sitter] tillsammans och skriver papper och genererar någon gemensam kunskap (...) snarare än att man genom utbytet producerar kunskap som är både relevant för branschen och för forskningen. Forskare 3.

Det som tidigare framfördes om att akademi och bransch inte alltid går i takt och att medarbetare i branschen är mer rörliga än forskarna kan också kopplas till finansiella resurser vilket i sammanhanget ska förstås som att det tar tid att driva forskning i samproduktion och att tid är pengar:

Om man vill att vi ska ha tid att göra projekt i samproduktion, då måste man bestämma sig: då får projektet kosta 10, 15, 20% mer. Och ska man dessutom ha någon tvärvetenskaplig bit med, då blir det kanske ytterligare kostnader; då måste man motivera att detta levererar något mervärde. Ibland gör man ju det och ibland gör man ju inte det. Forskare 5

Återigen lyfter forskare perspektiv på och definitionen av samproduktion:

På något sätt kan man definiera in tvärvetenskap som en del av samproduktion också, alltså en dimension av den fast [med] samproduktion så tar man ett steg till. Så tänker jag att det är både någon typ av tvärvetenskapen och att man också tar in någon typ av praktiskt perspektiv. Så att det är ytterligare ett steg [mot] ett mer transdisciplinärt förhållningssätt. Forskare 4

Längre in i intervjun fortsätter resonemanget:

På något sätt så tycker jag att det här med samproduktion, hela den ansatsen är ju sprungen ur någon typ av konstaterande, att en mer konventionell forskningsansats inte räcker till för att lösa stora komplexa samhällsutmaningar
Forskare 4.

Svårigheterna med att uttyda vad K2 egentligen avsett med samproduktion har påtalats i intervjuerna liksom att det uppstått olika förhållningssätt och tolkningar om hur samproduktionen ska göras. Det leder oss till slutsatsen att kommunikationen från K2s ledning om vad samproduktion är och hur det ska göras måste förtydligas liksom om och till vilken grad det går att tänja på vad som räknas som samproduktion.

Ett annat perspektiv som också framkommer i intervjuerna handlar om till vilken grad forskningen kan och bör styras av K2s ledning. I en av intervjuerna kommer detta till uttryck som "moralisk kompass" och den intervjuade forskaren menar att det inte finns några principella eller moraliska invändningar att rikta mot hur forskningsfinansiärer ställer krav på t.ex samproduktion, det är en fråga för den enskilda forskarens ställningstagande:

2018-12-14

Det handlar om forskares egna forskningsmoraliska kompass, vilka typer av sammanhang man vill forska i. Forskare 6.

Historierna:

Som aktiva forskare vid K2 har vi båda själva upplevt svårigheter som kan uppstå i samproduktionsprojekt och i intervjuerna har vi fått ytterligare exempel på berättelser eller anekdoter om olika typer av svårigheter som upplevts som knepiga att hantera. Berättelserna nedan är ett försök att åskådliggöra vad svårigheter i samproduktion kan handla om. Efter berättelserna försöker vi genom att analysera utsagorna, ge några förslag på förklaringar.

Det är förstas inte helt lätt att delge dessa berättelser och behålla den anonymitet som utlovats. Det är också viktigt att markera att detta är partsinlagor och återger enskilda forskaren egna upplevelser. Gentemot dessa personliga upplevelser finns naturligtvis naturligtvis den bild som andra aktörer haft och de versioner de skulle vilja delge. Berättelserna har därför inget sanningsanspråk, utan ska visa på vilka spänningar och konflikter som samproduktion kan medföra. I flera fall är detta berättelser som vi själva känner till och därför kan delge. De övriga beskrivningarna är anonymiserade och de som berättat dem har gett sin tillåtelse att de presenteras. Framställningen skiljer sig dock mellan de olika berättelserna. Inledningsvis delges korta episoder som ger exempel på känsliga frågor som samproduktionen kan aktualisera och hur relationerna kan bli ansträngda. Sedan följer återgivning av de intervjuer vi genomfört, som vi rekonstruerat till andra former av historier.

I "Föreståndaren" följer redovisningen samma tanke som för forskarna eftersom vi med många citat låter föreståndarens erfarenheter, tankar och reflektioner kring samproduktion komma till uttryck. Däremot har redovisningarna av "Offentlig aktör" och "Intermediärer" en annan struktur som bygger på en konstruerad berättelse utifrån intervjuerna. I dessa framställningar finns också citat men målsättningen har varit att exemplifiera styrkor och tillkortakommanden som dessa representanter för branschen ger uttryck för när det gäller samproduktion. Men först återger vi alltså de kortare episoder som vi fått oss till del, eller vi själva upplevt.

Den första handlade om att få till ett startbeslut för ett projekt som skulle utvärdera delar av myndighetens kollektivtrafik. Först efter flera år gick det att få till ett avtal, och det var en process som forskaren inte kunde förstå. En del av diskussionerna hade handlat om att tillgängliggöra data. Dessa fick forskarna kort efter att avtalet slöts. Möjligen kan en del av tveksamheten rört frågan om uppgifternas känslighet. Anledningen till motståndet blev aldrig klarlagt: var resultaten sådana att de var kommersiellt eller politiskt känsliga?

Det har visat sig i olika projekt att förankringen av projekt som ska genomföras har stor betydelse och ibland är avgörande om projekt kan genomföras så som det är tänkt. Den andra berättelsen visar på just det problemet när en chef från en av storstadsregionerna uttryckligt förbjuder medarbetare att ställa upp i intervjuer inom ramen för ett projekt. I intervjun beskriver den intervjuade forskaren hur projektet initieras som brukligt med att dra upp riktlinjerna för hur projektet ska genomföras och vad det innebär ifråga om vem som bör intervjuas. Inledningsvis etablerades samarbetet på ett tillfredsställande sätt. Efter en rad chefsbyten och rockader bland medarbetarna så bestämmer en av cheferna att ingen av dennes underordnade kunde delta i studien eller medverka i någon intervju.

Det är inte bara förankringsprocessen som är viktigt. Det är också av central betydelse att hantera eventuella materiella och eller immateriella rättigheter samt vilka föreställningar om utfall från projektet olika parter som ska samproducera har. Den tredje berättelsen handlar om ett samproduktionsprojekt där forskaren uppfattade att projektet handlade om att studera införandet av ett nytt verktyg inom kollektivtrafiken. Det medverkande bolaget och dess representant uppfattade däremot att resultatet från projektet skulle mynna ut i en produkt som detta bolag skulle ha rätten till. Forskaren motsatte sig arbetet under dessa förutsättningar och stämningen blev mycket ansträngd. Projektet kunde, sedan forskarens uppfattning accepterades, fortsätta.

Det finns situationer som uppstår i missförstånd som bottnar i att olika aktörer inte har insikten i vad forsknings- och forskarens roll i ett projekt är och som kan sammanfattas som rollfördelning. I ett projekt har aktörerna olika uppdrag och roller och det är viktigt att det är kommunicerat. I ett projekt diskuterades, som en av många punkter under ett möte, konsekvenserna av ett tillkortakommande från en av de regionala myndigheterna. Detta misstag hade framför allt uppmärksammats av media men också av forskargruppen. Relationen mellan trafikbolag och den kommun som berördes blev ansträngd med anledning av händelsen. Båda de regionala representanterna, från region och trafikbolag, var aktiva i försvaret av misstaget – det hade ändå resulterat i en bättre lösning. Stämningen mot forskaren var mycket spänd från de regionala representanternas sida då forskningen antogs ha intagit den kommunala positionen och de regionala representanterna bestraffade vad de uppfattade som en partisk forskare genom att osynliggöra och uppträda nonchalant mot forskaren när hela gruppen gemensamt skulle företa en resa.

Vid ett möte i K2 presenterades ett projektförslag som den internationella rådgivande gruppen hade uttryckt sina förväntningar över. Vid mötet invände den regionala representanter mot projektet och ansåg att frågan inte alls var intressant och att projektet inte tillförde någon ny kunskap eftersom de regionalt redan hade dessa insikter. Vid mötet gjorde sig flera starka röster sig till tolk för forskningsförslaget och det hela slutade med att projektet gick igenom men med prutad budget och ett annat upplägg.

Det finns en stark tilltro till samproduktion mellan akademi och branscher som metod för att lösa svåra och angelägna samhällsfrågor och vid en första anblick framstår det som självklart, men berättelserna ovan visar att det finns en rad omständigheter som behöver hanteras för att samproduktionen ska bli så produktiv som finansierare, samhällsdebattörer och andra som är varma anhängare av samarbete i största allmänhet, önskar.

Vid närmare eftertanke är det förstas uppenbart att den här typen av motsättningar och konflikter finns i de flesta sammanhang. Skulle alla ha samma uppfattning och uppleva frågor på likartat sätt vore detta med samproduktion ingen intressant fråga: det är ju skillnaderna som ska vara berikande för en sådan forskningsinriktning. Det är också en relationell fråga; båda parter kan möjligen i samtliga fall ha utgjort källa till dessa spänningar eller motsättningar. Samtidigt är det väsentligt att påtala dessa skillnader och de händelser de kan aktualisera. Samproduktion är inte lätt och interna motsättningar inom organisationer och motsättningar mellan praktiker och forskare kan bli infekterade och ibland långvariga. Lärdomar som går att dra från dessa berättelser handlar t.ex. om förankringsprocesser, om olika intressen som projekten har att hantera när forskningen med sina premisser ska samarbeta med vinstdrivande verksamheter, det handlar om tolkningsföreträde om vad som är kunskap i första hand och vad som är *viktig* kunskap i andra hand, men det handlar också om olika drivkrafter för olika medverkande aktörer: ny kunskap för forskningen, bättre affärer för vinstdrivande verksamheter och bättre tjänster för och bättre affär för offentliga organisationer som ska tillhandahålla kollektivtrafik.

Nedan fortsätter vi med redogörelsen för samproduktion genom att utgå från resonemang hämtade från föreståndaren för K2 samt resonemang från offentliga aktörer och en sk. intermediär.

Föreståndaren

Centrumföreståndaren för K2 är van att beskriva vad samproduktion innebär och dess fördelar. Han beskriver samproduktion som en viktig del av K2:s DNA. K2:s verksamhet ska bedrivas i samproduktion, alltså att offentlig sektor, näringsliv tillsammans med forskare ska vara med och både definiera frågeställningar, vara delaktig i genomförandet och medverka i spridningen av forskningen. I intervjun betonar föreståndaren att samproduktionen handlar om alla tre stegen i forskningsprocessen och förklarar varför detta är så viktigt i K2:

Det är viktigt för att den forskning vi ska bedriva eller bedriver ska vara relevant, den ska kunna leda till resultat som har betydelse. För att den ska vara relevant så är jag övertygad om, och många andra också, om att man behöver ta in aspekter både från akademien som kommer med teoretiskt perspektiv på de här frågeställningarna, men också ta in de perspektiv och erfarenheter som finns ute i praktiken.

Vilka är då erfarenheterna av samproduktion inom K2? Föreståndaren förklarar att det är både lätt och svårt. Kärnan i en samproduktionsprocess är att skapa relationer mellan forskare och praktiker; bygga upp tillit och kontakter. Men detta försvåras av att akademi, bransch och offentliga aktörer befinner sig i vad som kan beskrivas som "olika verkligheter".

Forskningen har ett långsammare tempo medan branschen rör sig fortare och utifrån vissa planer som ska genomföras.

En annan utmaning är ju att forskare inte alltid är så vana vid att ta den typen av kontakter och tycker att det är lite jobbigt och lite svårt att möta praktiker för att man pratar olika språk, man har olika erfarenheter, man har olika intressen

En slutsats som föreståndaren drar av detta är att det måste få se lite olika ut med samproduktionen. Positivt med idén om samforskning är att när man får in praktiker i forskargrupperna för att vara med i projekten och var väldigt delaktiga, så skapar det en annan dynamik i diskussionerna:

Det är väldigt svårt att diskutera forskning runt ett sånt bord som inte är relevant för de aktörer som sitter med. Så det blir naturligt att man tar in de perspektiven då, plus att man bidrar med en förståelse, ja, men vad innebär detta för oss som myndighet, de här teorierna och slutsatserna. Jag tycker att de gånger man får det att funka på det sättet så är det väldigt positivt.

På den negativa sidan lägger föreståndaren att det kan vara svårt för praktiker att sätta sig in i en mer teoretisk diskussion, det medför risker att diskussionerna blir för grund. Samforskning riskerar en forskningsprocess som inte ges möjlighet att ta sig ner i de lite djupare lagren av teori och empiri vilket krävs för att utveckla vetenskapen. Detta kräver en balansgång.

I intervjun ges också några exempel på bra samproduktion. Det ena handlar om det regionala superbussprojektet som innehöll både en vetenskaplig del med en doktorand och en del som utvecklade mer handfasta riktlinjer eller guidelines för BRT. Ett annat exempel är hur privata bussoperatörer delat data efter att forskare och företag byggt upp tillit över tid.

Samtidigt finns en risk för att samproduktionen riskerar att fastna på papperet:

Nu vet forskarna som drar igång projektet genom K2 att det förväntas någon form av samproduktion och därför skriver man in det i sina Projektförslag. Och det innebär ju inte alltid att det blir så mycket i verkligheten. Det jag kan känna är att man ibland hamnar lite mycket i det här traditionella referensgrupstänket.

Jag vill se att praktikerna ska känna sig som delaktiga, som deltar i forskningsprocessen, inte som åhörare som sitter på en läktare och tittar på och sedan kommer in med nån synpunkt på slutet.

Ett annat problem är att det byts ut personer, vilket är svårt att åtgärda. Det krävs att olika deltagare förpliktigar sig till deltagande, men detta är en fråga man alltid kommer att få leva med.

Tanken om samproduktion har en stark ställning i styrelsen och styrelsen är också i stora drag nöjd med den samproduktion som bedrivs. Det gör också att föreståndaren tycker det är angeläget att höja blicken och inte bara studera frågan om samproduktion från de enskilda projektens horisont. Styrelsen upplever att de organisationer de representerar...

...fått en större kontaktyta mot forskningen tack vare att de är engagerade i K2, och jag tror att de [kan] se samproduktion i ett lite större perspektiv, det är inte bara det enskilda projektet, utan det är deras organisation och hur den förhåller sig till forskarvärlden [i stort].

Konflikter och intressekonflikter är ändå tänkbara:

Man skulle kunna komma fram till resultat i forskningsarbetet som är misshagliga eller obekväma för framför allt praktiker, och det finns ju en risk att man undviker de resultaten när man sitter och jobbar mer tillsammans. Så det kräver ju mycket integritet tycker jag.... Men man får inte rygga för att komma fram till obekväma resultat för då blir ju samproduktionen nånting som hämmar utvecklingen snarare än främjar.

En annan risk är att det blir mer tungrott:

Att få det här att funka rent praktiskt är resurskrävande, det är också en utmaning som man också måste ha i åtanke.

För framtiden finns tre viktiga erfarenheter som han vill lyfta fram:

det är viktigt att ha som en utgångspunkt att det inte finns en lösning för hur detta ska fungera, utan det är viktigt att man i varje initiativ som man tar är öppen för, har ett förhållningssätt att vi ska försöka dra nytta av olika aktörers erfarenhet och perspektiv och sedan fundera på hur vi gör det på bästa sätt i just det här projektet.

Att man vågar diskutera de potentiellt negativa eller svåra aspekterna av samproduktion tidigt, så att deltagarna i projektet är tydliga med det i sitt samarbete, och hur man ser på sådana här saker.

Att man har förhållningssättet att man ska vara öppen, lära av varandra och respektera de olika aktörernas olikheter

Längre projekt är inte nödvändigtvis mer lämpade för samproduktion, det kan snarare vara hämmande - för verksamheter utanför akademien är tre år en väldigt lång tidshorisont; så långa projekt finns knappt.

Som ett exempel på andra former av samproduktion ser föreståndaren industridoktorander, som K2 också introducerat:

alla som jag har pratat med är väldigt positiva till industridoktorander, både från den akademiska sidan, men också från praktikersidan. Men när man ska få till det fallet att funka, då är det inte lika enkelt.

Och omvänt så har också K2 öppnar upp för forskare att praktisera på olika arbetsplatser inom kollektivtrafiken, en forskare följer t ex verksamheten inom en av förvaltningarna som tillhandhåller kollektivtrafik någon dag i veckan.

En vanlig diskussion är den om vetenskapliga publiceringar från projekten och i vilken utsträckning denna meriteringsgrund försvårar samproduktionen.

Jag tror det ligger väldigt mycket i det, faktiskt, men publiceringar av vetenskapliga artiklar, de vänder ju sig ofta mot andra vetenskapsmän och kvinnor, och de [de vetenskapliga artiklarna] har ju ofta ett begränsat intresse för praktiker, i alla fall direkt. ... Därför tror jag, ska man jobba i samproduktion måste man tänka i att man måste ha olika typer av publikationer.... vi publicerat en mer populärvetenskaplig rapport som kanske är lite bredare, som riktar sig mer en annan målgrupp då är det nånting man kan använda i sitt dagliga arbete på ett helt annat sätt,

Det krävs resurser:

Och det måste man ju också ta höjd för i de projekt som vi bedriver, och jag menar, ska vi ha en hög svansföring när det gäller att bedriva samproduktion så måste vi också avsätta resurserna för detta, naturligtvis. Men det förutsätter ju också det finns resurser på praktikersidan och det styr vi ju inte lika mycket över, så där krävs ett engagemang och comittment från deras ledningar att det här är någonting som våran personal ska vara med i och ska avsätta tid för.

I intervjun lyfter föreståndaren också fram utbildningssidan på K2 som en del av samproduktionen och samverkan med kollektivtrafikens aktörer:

Det är ju också en del av att bygga den här samproduktionen mellan praktiker och forskning. Där kanske vi inte pratar så mycket om samproduktion men vi har ju en ganska omfattande utbildningsverksamhet där det sker ett väldigt stort möte mellan praktiker och forskare. Och den är också jätteviktig, för där träffar vi väldigt mycket folk, vi bygger upp en mötesplats mellan praktiker och forskare, och många praktiker får ju sitt första intryck av akademien i dem här kurserna som vi ger, så det är också en väldigt viktig del i att bygga den här helheten och bygga broar mellan akademien och praktiken.

Efter intervjun fick vi ett mail från föreståndaren, som hade funderat på intervjun:

Kom på en sak i efterhand som jag funderat över när det gäller skapandet av nya forskningsprojekt inom K2. Projektförslag kommer idag till på initiativ av

forskare, inom ramen för öppna inbjudningar till K2:s parter. Jag tror att denna bottom-up modell för projektgenerering är bra och är något vi bör fortsätta med.

Man kan dock tänka sig att komplettera med ett antal projekt som kommer till utifrån ett mer top-down-perspektiv och med särskild tonvikt vid att driva fram projekt med starka inslag av samproduktion.

Offentlig aktör

En av de offentliga aktörerna som intervjuats för den här rapporten jobbade som utredare av trafikfrågor och med forskningssamverkan när förfrågan om att ingå i ett forskningsprojekt vid K2 kom.

Det låg rätt så nära min bakgrund. Jag hade undervisat och det handlade just om kollektivtrafik och sociala effekter av det: Utökad förbättrad kollektivtrafik. Vi såg en direkt anknytning till verksamheten och jag hade vissa förkunskaper i ämnet.

Av en rad olika anledningar tog det tid att komma igång med projektet, det var bland annat synpunkter på ansökan

:

Och jag trodde att jag skulle vara mer hands-on i skrivandet, ja det blev inte så mycket av det. Jag var med på arbetsmöten och kunde komma med input, ge information, förmedla kontakter och vara med på konferenser och workshopar och så. Ja, jag hjälpte till att planera dem. Men från början pratade vi just om samproduktion, alltså rent textmässigt också och det blev det inte.

Sedan när jag bytte [arbetsuppgifter] var det också svårt att vara med på det sättet jag var innan....Och vi hittade ju ingen ersättare för mig i projektet. Så det blev att jag var kvar, men det blev väldigt svårt ändå.

Just att det inte blev något gemensamt skrivande och en gemensam slutprodukt överensstämde inte med de första diskussionerna. Uppstartsfasen beskrivs så här

Den initiala diskussionen [handlade] om att här är även samproduktion genom att skriva texter, det var lite så det såldes in till [oss].

Jag tänkte då kommer vi nog att vara mer hands-on allihop och bidra mer textmässigt.

Det kunde jag väl sakna just själva skrivandet och samtidigt som tjänsteperson, [offentlig] tjänsteperson så har man ju inte heller behovet av att publicera sig.

När vi ställde frågan om det kom till stånd någon samproduktion får vi följande svar:

Ja, det är ju en bra fråga. Inte som jag tänkte ursprungligen. Nej. För det har blivit mer reaktion på vad andra har skrivit och kanske lite förslag till ändringar och så. Men inte som jag tänkte ursprungligen. Sedan så har jag väl fått revidera min syn på vad samproduktion är.

Att vara forskarutbildad var en klar fördel, det innbar att ha rätt förväntningarna och att inte vara så brydd – däremot menar vår intervjuperson att alla praktiker är inte är så intresserade av att delta i skrivandet av slutprodukter

Har man inte doktorerat eller stannat kvar inom akademien så kan det vara väldigt skrämmande också att få en sådan fråga, vad innebär det här?

Vi producerar ju väldigt mycket texter [inom förvaltningen] av olika slag, men jag tror att det är själva processen kring, alltså skrivprocessen som man inte känner sig helt bekväm med.

Samtidigt fanns det ett stort stöd på arbetsplatsen för att medverka i den här typen av samproducerad forskning och cheferna som mycket stöttande och intresserade av forskningsprojekt.

Nu har jag jobbat med fyra olika direktörer [på min arbetsplats] och det har aldrig varit problem och jag har också kunnat ställa det som krav när jag har bytt arbete. Och det är också för att många direktörer själva har forskarbakgrund eller undervisar ibland.

Jag tänker att en av anledningarna till att mina tidigare och nuvarande direktörer är så positiva är just att få in ny kunskap. Kanske en sammanställning av erfarenheter från olika stadsutvecklingsprojekt eller vad det nu kan vara. Att vi kan använda det för att förbättra vår verksamhet.

Men det finns också en konkurrenssituation för varje forskningsprojekt som vill ha samarbete:

Vi får så mycket förfrågningar, det väller formligen in. Så det handlar om erbjudandet, vad är det K2 erbjuder? Vad är det som gör att vi ska lägga just tid på K2 att jobba med det erbjudandet.

Det vi har gjort här på [min arbetsplats] är att vi har försökt mappa [kartlägga] alla de projekt vi är med i, i dagsläget och sedan har vi också tagit ett beslut, om det kommer förfrågningar om nya så ska vi ta upp ärendet i ledningsgruppen. Speciellt om det vi handlar om att vi ska avsätta tid i dem.

Med erfarenheter från att ingå i ett projekt vid K2 framhåller vår intervjuperson att samarbetet mellan forskning och praktik måste utvecklas:

R: Ja, men det tycker jag. Tänk om vi bara skulle sitta i var sin container (skratt), höll jag på att säga. Vad trist livet skulle vara

För att få samproduktionen att bättre fungera lyfts ett antal konkreta förslag till hur arbetet kan läggas upp fram i intervjun. Betydelsen av ett projekts inledning ska inte underskattas, i början var det svårt att riktigt få grepp på vad det FoU-område hen tillhörde hade för fokus:

Vi var ju många som hade lite svårt att greppa vad är det [en tidigare forskningskoordinator] egentligen ville, så det blev kanske inte det ägandeskap som det hade kunnat vara. Det är ju en process i sig att sätta frågorna. För vi började fundera: har vi tolkat det här [rätt]....

Vi spenderade rätt så mycket tid på att försöka klura ut, är vi på rätt väg och sedan: men nu får det här vara vägen.

Att kanske ha någon form av uppstart också, det kanske hade varit bra att prata med chefskollektivet eller liknande eller de chefer som är närmast berörda och deras medarbetare [på arbetsplatsen]. Så att göra det lite till en happening också. På något sätt sälja in det. För det var lite osäkerhet i början

De praktiska förutsättningarna har nog också spelat in:

att sitta på K2, att vara mera på plats - jag tror att det hade varit bra men det var väldigt svårt att göra. Det tror jag är en sådan framgångsfaktor.

det varit bättre med kortare möten än halva dagar och så hade man kunnat vara där [på K2] mer och prata: dragit lite lärdomar av varandra.

Planering är en annan viktig aspekt

Men god planering, det här comittar du dig [till] och sedan vad ska vi avhandla under mötena. Så att ha halvdagars möten var ju ganska långa möten; sitta 3 timmar blir väldigt länge.

Men också på [arbetsplatsen] hade projektet kunnat marknadsföras bättre:

Att kanske ha någon form av uppstart också, det kanske hade varit bra att prata med chefskollektivet eller liknande eller de chefer som är närmast berörda och deras medarbetare [på arbetsplatsen]. Så att göra det lite till en happening också. På något sätt sälja in det. För det var lite osäkerhet i början

Projektledaren är en central person i sammanhanget och spelar en väldigt stor roll:

Det är personliga egenskaper där tänker jag: att hålla samman och se hur man kan parera olika frågor.

Avslutningsvis påpekas att ingen i chefsposition ska ha huvudansvaret för att representera praktiken i ett projekt:

Det upptäckte jag själv att när man går in i en ledningsroll så är det väldigt svårt. För jag är väldigt lite på plats överhuvudtaget och när jag är på plats så tänker jag att jag måste finnas tillgänglig för mina medarbetare. Så jag tror att vända sig till personer som inte sitter i ledande funktion, det är framgång faktiskt.

Intermediärer

Ett kunskapscentrum som ska bidra till att utveckla en bransch måste hitta former för kunskapsspridning som går utöver den gängse vetenskapliga rapporteringen från forskningsprojekt. Om verksamheten därtill ska ske genom samproduktion förutsätter arbetsformerna i centrat mellanhänder eller mäklare som kan medverka till att behov av forskning möter utförarna av densamma, dvs. forskarna. I linje med detta tankesätt har en benämning för denna funktion börjat spridas och användas i olika sammanhang: "intermediärer". I en rapport från Svenska Europeiska Socialfonden skriver författarna att begreppet är långtifrån entydigt men används för att beskriva just den förmedlande eller mäklande rollen som vissa aktörer kan ha för att omsätta kunskap eller koordinera aktiviteter (Kock och Wallo i Ljungzell 2013).

I vår genomlysning av K2s samproduktion har vi samtalat med aktörer som representerar just denna funktion för att ställa frågor om rollen som intermediär och om och i så fall på vilket sätt de deltar i K2s verksamhet.

Det intermediära

De intervjuade har mångårig erfarenhet av forsknings- och utvecklingsarbete med koppling till hållbara transporter och menar att drivkraften att arbeta utanför akademien handlar om att snabba upp processen från forskningsresultat till implementering, att de med bakgrund som forskare såg hur mycket kunskap som fanns men att den inte nyttiggjordes. Här fanns alltså ett utrymme att ta i anspråk "...det borde vara en affärsidé att ha de som kan koppla, som står med ett ben på varje ställe..."

Också dessa intermediärer har varit involverade i K2 både i egenskapen att koppla samman och koordinera verksamheter och som delaktiga i forskningsprojekt, "...vi kallar det ju inte samproduktion men vi lever ju väldigt mycket av att vi är intresserade av forskning som vi kan se har någon slags nytta för vår verksamhet och vår verksamhet är helt beroende av var våra kunder står, lever och verkar har behov..."

I intervjuerna framhålls betydelsen av översättning och att någon behöver ha ett helikopterperspektiv för att identifiera intressanta forskningsresultat och viktiga sammanhang som branschen kan ta del av för att utvecklas. Ett stort ansvar läggs på forskarna att vara de som bjuder in och lyssnar på branschen. Att presentera forskningsrapporter och förvänta sig att verksamheter som till vardags inte arbetar med forskning ska kunna omsätta resultaten till sin egen verksamhet är inte rimligt, är en slutsats som vi kan dra av samtalet. "...det är någon slags översättningsbyrå många gånger...och det är jag fortfarande helt övertygad om att det behövs för att vi ska kunna ta del av forskningsresultaten."

Intermediärerna menar också att samproduktion, i termer av att låta bransch och forskning utveckla vad forskningen vid K2 skulle ägna sig åt och utfallet av hur det blivit, är svårt att värdera. Men den samproduktion som de föreställde sig och hoppades på mottogs inte odelat positivt från forskarna och det blev forskarperspektivet som kom att dominera det som slutligen blev K2. "...kanske hade vi format en lite annorlunda bild av vad det skulle kunna bli men det är svårt att veta". För att förtydliga hur de tänkte sig samproduktion utvecklas resonemanget om samproduktion: "vi [tänkte] nog lite mer att praktiker på olika sätt skulle vara mer inblandade i projekten än vad vi ser...att det verkligen skulle bli den här korsbefruktningen..."

Att arbeta i gränssnittet mellan forskning och praktik är också ett sätt som de intervjuade intermediärerna beskriver som att betala tillbaka till samhället. Genom intermediärer ökar verkningsgraden av forskningen. I intervjun resonerar de över formerna för samproduktionen: "det skulle varit ett enormt värde om man kunde hitta vägen mellan forskning och praktik så att det blev enklare eller mer begripligt för praktikerna och forskarna känner att ja men det var faktiskt jättenyttigt av det här, att få in de här praktiska människorna som faktiskt har jobbat med detta halva sitt liv, och att man då känner att man formar något nytt, men exakt hur det ska gå till..."

För att exemplifiera avståndet mellan forskare och bransch berättar en av de intervjuade om ett möte inom ett helt annat kunskapsfält där både forskare och representanter för branschen deltog: "...så har vi en forskare som säger 'ja, men jag förstår inte vad jag gör här', nej just det, och har hört det förut, jag har hört det i K2 därför man förstår inte..." och fortsättningen av resonemanget handlar om att det är olika rationaliteter som styr den traditionella, disciplinära forskningen och branschen. För forskarna handlar det om att meritera sig, att arbeta i flervetenskapliga samproduktionskonstellationer har då inte så hög status. Resonemanget avslutas med en iakttagelse som också har att göra med synen på affärsmodeller, "finansiärer [forskningsfinansiärer] ställer krav på just samverkan som gör att affärsmodellerna krockar mellan vetenskaplig publicering och samproduktion..." Förhoppningen som intermediären säger sig ha haft när det gäller samproduktion på K2 var att just den organisationen skulle ha kraft att orka samordna dessa olika rationaliteter, men de båda intervjuade påpekar också att det kräver tid och att samproduktion kräver planering.

K2s samproduktion utifrån intermediärernas perspektiv

Under intervjun återkommer intermediärerna till att det är positivt att det idag finns ett kunskapscentrum för kollektivtrafik där forskning är samlad. Som citatet ovan ger uttryck för så finns det dock vissa reservationer över K2s sätt att driva samproduktion. Båda återkommer till att det inte finns ett sätt eller en modell för hur samproduktion kan göras eller en uttänkt strategi att följa: "...vi hade väl ingen klar bild heller hur det skulle bli, jag tänkte att det blir väl lite olika former för det, någon doktorand men också genom gemensamma projekt..." I samtalet påpekas också att forskningen inte drar nytta av den kompetens som finns i branschen och involverar experter i branschen i större omfattning i sina forskningsprojekt "...varför har man inte hittat ett sätt att involvera dessa om det handlar om gemensamma seminarier och få tanka ur dem ibland, det kanske

kan vara ett sätt...” Den bristande förmågan från forskningen att bättre involvera branschen i projekt riskerar också bidra till att experter inom branschen utvecklar vad en av de intervjuade formulerar som ett ”forskningsförakt”: föreställningen att forskare ”...bara bekräftar någonting som praktiken redan vet...”

Intervjupersonerna ger också återkommande uttryck för att de inte är riktigt insatta i hur samproduktion görs. Det i sig väcker frågor om hur processer för att interagera med branschen från K2s sida fungerar. En av de intervjuade förklarar ”...vi har haft några medarbetare som vi satt att bevaka K2 men jag tycker inte vi får ut någonting och nu när jag testat lite olika personer så tror jag att det måste vara någonting i att det inte går att riktigt tränga in i och förstå och vara delaktig i K2...” Det handlar, som de intervjuade intermediärerna påpekar, inte om kommunikation och information om forskningsresultat eller utgivna rapporter. Vi förstår det istället som att kritiken som riktas mot K2 i intervjun handlar om att det är svårt att komma in i sammanhang där frågor om dagens och morgondagens kollektivtrafik diskuteras för att leda fram till nya forskningsprojekt: ”...jag ville veta när händer det aktiviteter, där medarbetare skulle kunna gå på de tillfällena för att lära sig att förstå, hur kommer man in i projekt? Hur blir man en del av det?”

4. Slutsatser och reflektioner

Det finns en klar skillnad mellan den bild av samproduktion och transdisciplinär forskning som ansökan till K2 målade upp 2012 och den bild som de flesta intervjuer framkallar. En första ingång i detta avslutande avsnitt är därför att försöka ringa in och förstå den skillnaden. Inledningsvis görs det genom att diskutera i termer av ambitionsnivå. Den andra delen av detta avsnitt tar teoretiska eller kunskapsfilosofiska skillnader som utgångspunkt för resonemang, snarare än de praktiska. Avslutningsvis diskuteras frågan om publiceringar, som kommer att framställas som viktigare av en annan anledning än den konventionella, eftersom det finns andra skillnader att diskutera än den mellan vetenskaplig och populärt hållen publicering.

I en avslutande del i avsnittet presenteras förslag på åtgärder.

Ambitionsnivå

I ansökan skrivs samproduktion fram som en del av en bredare transdisciplinär forskningsansats (TD). Det innebär två saker omsatta i praktisk forskning.

För det första måste forskarna vara ense om att ett visst projekt ska bedrivas utifrån en överenskommen teoretisk referensram och med hjälp av metoder som forskare kommit överens om. I högtidliga termer ska de dela epistemologiska antaganden, alltså den kunskapsteoretiska grunden för projektet.

Den andra grundbulten i TD är att praktiker ska vara aktiva som jämbördiga i projekten. I vilken utsträckning de faktiskt ska bedriva forskning råder det olika uppfattningar om, men en minsta gemensam nämnare är ändå att, på jämbördig grund, vara med och formulera forskningsfrågorna, underhand ge återkopplingar på resultat och att i slutändan också formulera slutsatser. (Det är däremot oklart i vilken utsträckning en "konsult-variant" som Mobjörk (2010) skriver fram är en representativ hållning för transdisciplinära ansatser. Men det är absolut en intressant fråga att diskutera var gränserna för en transdisciplinär ambition går.)

Intermediärerna vill påminna om den högre ambitionsnivån i ansökan, som bildar stomme i ansökan. I ansökan skrivs också den funktion in som saknas i det nuvarande K2-arbetet: intermediärer. Dessa ska bilda länken mellan forskning och praktik, en funktion nära Intermediärernas egen affärsidé. Skrivningarna i ansökan förklarar varför de två intervjuade nu ifrågasätter hur K2:s samproduktion har utvecklats.

Som ytterligare bakgrund till den transdisciplinära hållningen finns bilden av stora komplexa samhällsfrågor som kräver extraordinära forskningsinsatser: *samverkande forskare med en likartad forskningssyn och gemensamma metoder, som har ett nära samarbete med de samhällsaktörer som antas kunna genomföra förändringar* för att angripa samhällsproblemen. Klimatfrågan är ett typiskt exempel som också ligger nära kollektivtrafiken som forskningsfält. De politiska beslutsfattarna finns närvarande genom en föreställning om att styrning förändrats från att ha varit statligt dirigerad till att bli mer sammansatt. Här finns numera överstatliga internationella instanser likaväl som regionala och kommunala intressen som förändrat förutsättningarna för samhällsstyrning liksom en ny tjänstemannaroll och samverkan med privata intressen. Dessa nya styrningspraktiker ska således läggas till den transdisciplinära forskningen, som härigenom kommer att rymma både politiska och forskningsteoretiska utmaningar.

Den ena principiella ståndpunkten till TD representeras således av en hållning som återfinns i ansökan och som kommer till uttryck i intervjuerna med intermediärerna. Det finns också en annan syn på samproduktion representerad i materialet, en mer instrumentell eller praktisk. Den kan utgöra motpolen, och

representeras i huvudsak av forskare som ägnar sig åt tillämpningar eller olika former av kvantitativa metoder. För dessa är frågan om data grundläggande. Samproduktion ger tillgång till dessa data och blir därmed ett starkt incitament till att ha samproduktion. Motivet är således inte i första hand forskningspolitiskt eller kunskapsfilosofiskt, utan praktiskt. Det innebär självklart att praktiker kan involveras i processen och delta genom att formulera forskningsfrågor liksom att ge återkoppling. Resultaten av studierna kan också vara kontroversiella i olika mening, det visar också intervjuerna, varför fortsatt tillgång till data kan bli bekymmersam. Det är aldrig lätt att redovisa resultat som går emot politiska propåer.

Denna alternativa syn på samproduktion tar sig också andra uttryck, som att praktiker vanligen inte engageras i vardagligt forskningsarbete och framför allt att resultat och slutsatser inte är gemensamma. Att gemensamma slutpublikationer eller resultat inte är så vanliga i K2:s verksamhet behöver därför inte enbart ha med tidsbrist och andra praktiska hinder att göra. Det kan också vara ett uttryck för att ambitionen aldrig varit att göra något som var gemensamt ändå fram till målnöret. Den besvikelse som den intervjuade praktikerrepresentanten visar bekräftar denna bild, liksom att hon uttrycker att hon därefter omprövade vad samproduktion var. Detta är inget enskilt exempel, utan kan anses vara mer utbrett eftersom frågan om gemensamma slutprodukter inte varit framträdande i K2:s praktik.

Om dessa två synsätt på samproduktion representerar ytterligheter finns förstås mellanlägen, men ändå är det tydligt att ambitionsnivån påverkar hur samproduktionen genomförs. En första slutsats är att målsättningen att visa gemensamma resultat från ett projekt, kan fungera som lackmus-papper för hur långt samproduktionen har nått liksom ambitionsnivån i stort. En tanke är därför att det också är något som klargörs när ett projekts samproduktion presenteras. Denna slutsats bottnar också i att samproduktionens innebörd inte varit tillräckligt tydliggjord inom K2:s verksamhet, något som framkommit i denna rapport.

Teorisyn

Det kan vara lockande att diskutera samproduktionens villkor i praktiska termer som tidsbrist eller tillkortakommanden när det gäller planering. Samtidigt går det inte att undvika grundläggande frågor som de alternativa teoribildningarna påkallar. Det handlar om tvärvetenskap, olika kunskapsformer och skillnader

mellan vetenskapliga traditioner. Istället för personalomsättning och tungrodda forskningssamarbeten blir det här en fråga om teori och skilda synsätt.

Den transdisciplinära forskningstanken är teoretiskt grundad i en särskild kunskapssyn, uppfattning om experter och om vilka behov dagens komplexa samhällsproblem ställer. Lite skissartat har också andra näraliggande teoretiska skolor tecknats (i avsnittet "Samproduktion"): aktionsforskning, deltagande aktionsforskning liksom teoribildningar om praktiskt kunskap, pragmatism tillsammans med Flyvbjergs framställning som uppmanar till att göra samhällsvetenskapen relevant. Det finns många olika teoretiska källor att bli inspirerad av, de är likartade i relation till dagens huvudfråga i forskarvärlden men har olika framtoningar och tyngdpunkter.

Skillnaderna i teorisyn ska i den följande framställningen komprimeras till två områden. Den ena handlar om mång- och tvärvetenskap i relation till transdisciplinär forskning och olika grader av vetenskapligt samarbete. Den andra frågan resonerar kring vilka konsekvenser detta får för samarbete med icke-akademiker och hur denna grupp egentligen ser ut.

Mång- och tvärvetenskap

Diskussionen om mång- och tvärvetenskap har en mycket tillbakahållen roll i intervju-materialet och några uttryckliga frågor ställdes heller inte om detta. Ändå är kollektivtrafikforskningen ovanligt relevant i en sådan diskussion, med ett ursprung i traditionell ingenjörskonst och med inslag av samhällsvetenskap i olika former. För att ta ett exempel: det är långt mellan kvantitativa och högst tillämpade studier av kö-problematik vid bytespunkter å ena sidan, och å den andra en tolkande ansats i socialkonstruktivistisk anda som genom fallstudier forskar kring organisering av kollektivtrafiken. Hur kan dessa olika synsätt på verklighet och kunskap förhålla sig till varandra, först bland forskare och i ett andra steg i relation till praktiker?

Svaret är att det krävs ett antal ställningstaganden, alternativt att fortsätta att framstå som om dessa konfliktytor inte existerar.

Ett förslag till svar utgörs av TD:s förhållningssätt som innebär att skiljaktigheter får läggas åt sidan, det som hålls gemensamt får bilda utgångspunkt för studierna och dessa grundstommar, metod och epistemologi görs uttalade. I sammanhanget ges också aktörerna en viktig roll och idén om att samproducera inte bara forskningsfrågor utan också det slutgiltiga resultatet och sprida detta

blir grundläggande – det skulle kunna vara ett försök att formulera en transdisciplinär forskningspraktik på K2. Som vi förstår det skulle det också överensstämma med K2:s ursprungliga ansökan.

En annan hållning är att inte vara lika trogen den ursprungliga ansökan, men ändå reflektera över olika former av samverkan över disciplinära gränser. Idag är den frågan inte särskilt aktuell i K2. I den mån den skapar konflikter har det inte framkommit i intervjuerna och i den mån ett tvärvetenskapligt samarbete berikat verksamheten framgår det inte heller. Det är olyckligt, eftersom samarbete mellan forskare med olika bakgrund utgör en sådan viktig grund för samproduktion.

Det tycks ha växt fram någon form av fredlig samexistens mellan olika vetenskapliga inriktningar. Var och en har hittat sina egna nischer i K2 och behöver inte konfronteras. Det gör samtidigt tvärvetenskap och i ännu högre grad transdisciplinär forskning där praktiker involveras mindre framträdande. Men denna uppdelning i olika vetenskapliga nischer är ingen väg mot att knyta samman discipliner, eller att skapa spänningsfält som genererar nya diskussioner och i förlängningen ny kunskap. Det bygger heller ingen grund för de transdisciplinära tankarna. Ett förslag i denna rapport är därför att diskutera frågor om mång- och tvärvetenskap inom K2 i större utsträckning.

Publish or perish

En annan aspekt av det tvärvetenskapliga är den fråga som genomsyrar intervjustudierna: publiceringar. Forskare vid universitet och högskolor lever under stränga bibliometriska regimer – publicera eller försvinn har det ibland hotfullt komprimerats till. I materialet diskuteras detta som om det gällde att publicera antingen i populärt tillgängliga former eller i vetenskapliga journaler. Men frågan om vetenskapligt samarbete innebär att ta frågorna ett steg längre: var ska forskare publicera det vetenskapliga resultatet av sina studier?

En hypotes är att tänkt publikationsform är mer styrande för forskningsstudier är vad som vanligen uttalas. Ska jag som forskare publicera i en nischad tidskrift, t ex med statsvetenskaplig eller nationalekonomisk inriktning, då är samproduktion bara i vägen. Intressant nog lyfts en sådan synpunkt också av en intervjuad ”praktiker” som publicerar sig – samproduktion är ointressant för redaktörer och vetenskapliga granskare i många typer av vetenskapliga journaler. Om jag istället väljer en tidskrift med kollektivtrafikinriktning är det kanske enklare, men långtifrån självklart. Många av dessa har en teknisk eller

naturvetenskaplig inriktning, få av dem är särskilt intresserade av teoretiska eller metodologiska fördjupningar. Ytterligare ett alternativ är publiceringar i tidskrifter som är uttalat tvärvetenskapliga och inriktade på att publicera sådan forskning eller forskning där metodfrågor är intressanta.

En mer obekväm fråga är kvalitén i de olika tidskrifterna och den tid det tar att få sin text publicerad. Traditionellt är de ämnesspecifika samhällsvetenskapliga tidskrifterna mer tidskrävande, med tydliga kvalitetsstämplar. De tidskrifter som publicerar rent kollektivtrafik-relaterade artiklar har inte alltid samma kvalitetsprägel, även om det är en svår avvägning att göra. Vägen till publicering är enklare för de tidskrifter som bygger på konferensbidrag – proceedings. Detta gör frågan om publiceringar inte bara sammansatt utan också potentiellt infekterad. Samtidigt som frågan är helt oväsentlig för praktiker kan den vara avgörande för forskaren meritering och karriär.

Tre publiceringsstrategier beskrevs; inomvetenskaplig, kollektivtrafikinriktad eller metodspezifisk för tvär- eller transdisciplinär forskning. Oavsett vilken av dessa tre skissade publikationsvägar forskare väljer eller är bekväm med så, påverkar det hur forskningen bedrivs och vilken grad av samproduktion det resulterar i. Publiceringsstrategi kan vara nog så viktiga som uttalade principer om samproduktion, eftersom de har en så avgörande betydelse för bedömning av akademiska miljöer och forskares meritering. Det går givetvis att ha synpunkter på det – här är förslaget att frågan om var det vetenskapliga resultatet ska publiceras ska ingå som en central del i diskussioner om samproduktion i olika projekt.

Samverkan med ”praktiken”

Praktiker skrivs fram här som en enhetlig kategori, men är mer sammansatt än det kan ge intryck av. Det innebär att distinktionen mellan ”forskare” och ”praktiker” måste problematiseras för att ett resonemang om samproduktion och transdisciplinär forskning ska bli meningsfull.

Samtidigt som en utgångspunkt för K2s tillblivelse var att öka kunskapen inom kollektivtrafikbranschen baserat på ett slags kunskapsunderskott i branschen så är många av de yrkesverksamma som deltagit från olika organisationer med koppling till kollektivtrafik inom ramen för K2, forskarutbildade. I intervjumaterialet står det också klart vilka fördelar detta innebär. Flera röster bekräftar att det är enklare att samarbeta med deltagare som har kännedom om forskningens villkor, kanske gått doktorandkurser eller har en forskarexamen. I

någon mening har de kanske socialiserat sig till forskning och det vanliga uttrycket om "tala samma språk" blir giltigt.

Historiskt har examinerade forskare regelmässigt fortsatt sin verksamhet inom akademien, men i ökad utsträckning hittar de en vidare arbetsmarknad.. I en förlängning av detta ligger att dessa hybrider, "forskarutbildade praktiker", även publicerar sina resultat. Att ha en forskarutbildning är värdefullt i många organisationer.

Så hur ska vi då förstå en samverkan mellan praktik och forskning som idealt ska utgöras av att olika perspektiv ska mötas, när istället disputerade forskare med olika organisatoriska tillhörigheter driver projekten och alla har mer eller mindre uttalade ambitioner att meritera sig?

Svaret på frågan är möjligen att utröna vad vi menar med "praktiker", liksom att undersöka de föreställningar och den dagliga verksamhet vi förknippar med denna disparata grupp. I K2:s styrelse hittar vi en form av praktiker: oftast de som har ett starkt inflytande i organisationer i kraft av en chefsposition. I projekten kan vi istället ha representanter som ibland är forskarutbildade och förtrogna med vetenskapssamhället och dess språk. I andra fall kan det tänkas vara anställda med särskild sakkunskap eller anställda som har till uppgift att specifikt ägna sig åt kontaktverksamhet med forskande organisationer.

Praktiken är dock långt mer mångfacetterad än så: allt från de politiker som med sin styrning antas bestämma över kollektivtrafiken fram till de anställda eller resenärer som utgör förutsättning för buss- och tågtrafiken. För att bredda frågan ännu längre, finns anledning att påminna om att praktik även kan stå för handlingsmönster och vardagshandlingar. Det kan förefalla banalt men att djuploda vilka praktiker (i ordets båda betydelser) som är intressanta i ljuset av projektets inriktning blir härmed viktigt. Det är oändligt mer krävande att ställa den frågan än att ägna sig åt den form av "trosbekännelse" till samproduktion som K2:s föreståndare varnar för.

Frågorna i korthet:

Denna rapport väjer för frågorna om hur omfattande K2:s samproduktion har varit, helt enkelt för att det inte går att säga med tanke på att frågan om vad "samproduktion" är inte går att besvara. Handlar det om att initiera diskussioner med praktiker så är det en omfattande verksamhet, bedömer vi

samproduktionen utifrån gemensamt författade resultat och slutsatser blir det mindre imponerande.

En verksamhet som industridoktorander, forskare som på delar av sin arbetstid finns på andra företag liksom den utbildning som K2 bedriver är aspekter som inte heller har behandlats i denna studie. De är viktiga och ligger till en del inom ramen för vad som kan anses utgöra samproduktionen. Särskilt utbildningarna kan säkert också användas mer för att öka kontaktytorna mot kollektivtrafikens organisationer och utveckla arbetet med samproducerad forskning. Detta behandlas sparsamt i intervjuerna och kommer heller inte här att bli föremål för några konkreta förslag.

Intervjustudierna leder istället fram till ett antal frågor som ska medverka till att K2:s ambitionsnivå vad gäller samproduktion ska kunna klargöras. Idén är att lägga en ribba och öka medvetenheten kring några avgörande punkter. Frågorna kan också användas till att klargöra frågan om K2:s föreståndare väcker "Samproduktion kan se ut på olika sätt". Med hjälp av frågorna kan nivån på samproduktion sättas olika högt.

Genomgången så här långt har resulterat i följande slutsatser:

Diskutera frågor om mång- och tvärvetenskap och transdisciplinär forskning inom K2. Ska samarbete uppmuntras *mellan* disciplinerna, på *tvärs över* disciplinerna och *bortom* disciplinerna. (Ramadier, 2004)? Vilken vikt ska läggas på detta i projekten?

Gemensam slutprodukt eller gemensamma slutsatser kan vara ett mått på hur långt ambitionen med samproduktion med praktiken är tänkt att gå i ett projekt. Det kan därför lämpligen vara en del av presentationen av ett projekts samproduktion.

Fördjupa diskussionerna om publiceringen av det vetenskapliga resultatet – utifrån hypotesen att det också styr forskningsprojektet och samproduktionen och därmed avgör förutsättningarna för att också publicera gemensamma resultat och slutsatser.

Djuploda vilka praktiker (i två betydelser) som är intressanta i projekten i ljuset av deras inriktning. Tanken här är att gå bortom det slentrianmässiga och "trosbekännande" och närmare knyta an verkligt relevanta aktörer och deras aktiviteter till olika projekt.

Fler förslag:

Åter till det mer handfasta och ta itu med de praktiska hindren för samproduktion. Om vi antar att det inte kommer att bli aktuellt att fastslå en enda nivå för samproduktion som gäller alla projekt ("One size fits all") måste förslagen också handla om att utifrån tänkta ambitionsnivåer uppmuntra till projekt som har samproduktion men med olika grader av TD. Det ska alltså finnas skillnader i tvärvetenskapliga ambitioner och olika grad av deltagande i forskningen fram till gemensamma publikationer. Idén är att det ska finnas utrymme för mer renodlade teoretiskt drivna projekt likaväl som TD-projekt med hög ambition.

Här kan säkert andra ha bättre förslag, men genom att presentera några kan det öppna upp för andras kreativitet:

Samproduktion, steg för steg

Skissa, utifrån föreståndarens förslag på en top-down ansats, på en utlysning som ger medel för att utveckla projekt i samproduktion i vid mening. Projektet skulle tilldelas resurser stegvis; kanske kunde själva processen utformas så här.

- Steg 1: Utlysning av förprojektmedel (6 månader)
  - Förslag lämnas in gemensamt av en organisation och forskare om ett samarbetsprojekt med stora drag av samproduktion. Ansökan ska innehålla:
    - Avsiktsförklaring från minst en organisation och en konstellation av forskare.
    - Ett "problemområde" eller ett "fält för nyfikenhet" presenteras.
    - Tillvägagångssätt i det första steget presenteras; vad ska pengarna användas till.
      - Idé om tvärvetenskap.
      - Idé om samproduktion.
  - En ansökan till steg 2 ska presenteras och ytterligare en gemensam produkt: text, artikel, konferens, workshop-serie, eller något.
- Steg 2: Utlysning av genomförandemedel (12-18 månader)
  - Genomförandefas. Här ska resultatet från Förprojektmedlen omsättas till ett samproducerande projekt.
- Steg 3: Möjlighet söka medel för spridning av resultat.

Fördelarna med en sådan stegvis utlysning är att det ger utrymme och resurser för att utveckla tillit mellan parterna och att finslipa forskningsfrågor och metoder.

Projektets detaljer är alltså tänkta att utvecklas i det första steget, för att sedan fullföljas i ett andra och eventuellt tredje. Det får antas att projekt som fått medel i det första steget men inte får till någon ansökan till det andra ändå har lärt sig något och skaffat erfarenheter som är värdefulla i andra sammanhang och kan skapa andra typer av samarbeten.

Samproduktion i olika grad

Ett helt annat förslag som innebär att projekt kan ha olika uttalade ambitionsnivåer utifrån den sammanfattande analys som ringar in tvärvetenskap (TD-ambition) och publiceringar som styrande för grad av samproduktion. Idén är således att för att komma ifrån de tomma trosbekännelserna och att projektansökningar istället ska vara tydliga i ambitionsnivå till exempel vad avser ett antal kriterier:

- Tvärvetenskaplig ambition
- Vetenskaplig publiceringsstrategi
- Typ av populärvetenskapliga spridning och gemensamma produkter.

Det innebär öppningar för projekt med större grad av TD, där resursbehov för samverkan över ämnesgränser och för omfattande kontakter med praktiker också kan tillfredsställas. Men det betyder också att det går att öppna för projekt med lägre ambitionsnivåer, kanske ingen tvärvetenskap och låg grad av samproduktion. Detta förslag skulle således innebära en tydligare differentiering av samproduktion och vilka ambitioner olika projekt kan ha utifrån ett antal fastställda kriterier.

En sådan form av utlysning där samproduktion inte är nödvändig eller kan ta andra former än de som diskuterats här, innebär också att en del av de spänningar som "Historierna" i empiri-avsnittet återger inte behöver bli så påtagliga. Det finns frågor inom kollektivtrafiken som handlar om makt, intressemotsättningar och konflikter som inte lämpar sig för forskning i samproduktion och den typen av forskning med uttalad kritisk inriktning skulle få utrymme med denna form av flexibilitet.

Praktiskt anlagda förslag:

Ytterligare ett förslag är att förstärka den administrativa funktionen på K2 med stöd till forskare för praktiska insatser i projekt, med hög ambition på samproduktion. Det kan handla om att organisera möten, sammankalla deltagare, boka lokaler, skriva mötesprotokoll från träffar, plocka fram en del

underlag. Det finns säkert olika sätt att få till stånd detta, olika anställningsformer, men det skulle vara ett behövt stöd till forskare och samtidigt kunna vara en ingång på en arbetsmarknad.

Ett återkommande bekymmer i projekten har varit att personalomsättning och tidsrelaterade problem förhindrat deltagande från företag och organisationer. Detta är givetvis svårt att undvika och det kan vara besvärligt att formalisera krav på kontinuerlig medverkan. Förutom att diskutera formerna för det "commitment" som många av de intervjuade diskuterar (formella avsiktsförklaringar?) kan det också vara viktigt att den diskussion om vilka praktiker som är intressanta utifrån projektets syfte också säkerställa att det är personer som har möjlighet att delta. Allt högre tempo i arbetslivet gör kanske chefer med personalansvar olämpliga för insatser av det slag som ett forskningsprojekt medför, som en av de intervjuade hävdar.

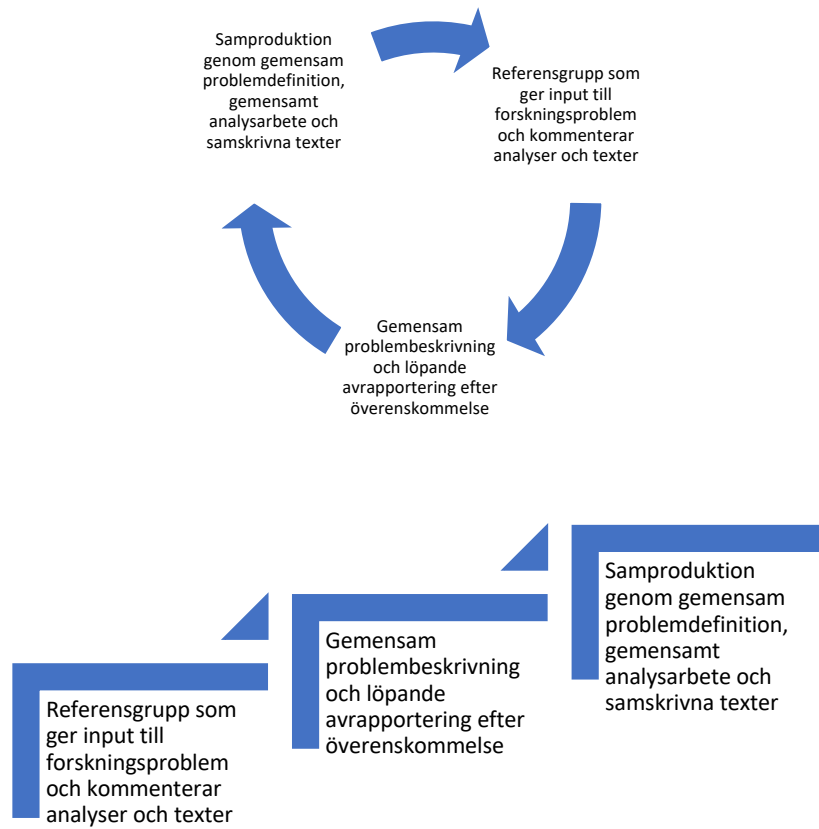
Sammanfattningsvis är syftet med rekommendationerna att bredda förståelsen av samproduktion. Det innebär att komma ifrån de tomma trosbekännelserna i projektansökningarna för att dessa istället ska vara tydliga i ambitionsnivå till exempel vad avser ett antal kriterier.

Tvärvetenskaplig ambition

Vetenskaplig publiceringsstrategi

Typ av populärvetenskapliga spridning och gemensamma produkter.

Rekommendationerna skapar öppningar för projekt med större grad av samproduktion, där resursbehov för samverkan över ämnesgränser och för omfattande kontakter med praktiker också kan tillfredsställas. Men det betyder samtidigt att ge möjlighet för projekt med andra ambitionsnivåer, kanske ingen tvärvetenskap och låg grad av samproduktion. Detta förslag skulle således innebära en tydligare differentiering av samproduktion och vilka ambitioner olika projekt kan ha utifrån ett antal fastställda kriterier. Poängen är att ansökningar ska vara tydliga med hur forskarna bakom dem ser på omfattningen av samproduktion och vilka resurser som krävs för att genomföra projektet enligt projektbeskrivningen. Tankarna kan åskådliggöras genom dessa bilder:

Referenser:

- Argyris, C., & Schön, D. A. (1989). Participatory action research and action science compared: A commentary. *American Behavioral Scientist*, 32(5), 612-623.
- Elias, K., Forsemalm, J., Gustafsson, J., Johansson, E., Johansson, M., Montin, S., . . . Löf, Y. (2011). Governance: Att styra med insikt snarare än avsikt.: En studie om flernivåstyrning och sektorssamverkan i göteborg och malmö.
- Flyvbjerg, B. (2001). *Making social science matter: Why social inquiry fails and how it can succeed again* Cambridge university press.
- Flyvbjerg, B. (2003). Fem missförstånd om fallstudieforskning. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 106(3).
- Johansson, A. W., & Lindhult, E. (2008). Emancipation or workability? critical versus pragmatic scientific orientation in action research. *Action Research*, 6(1), 95-115.
- Klein, J. T. (2015). Reprint of "Discourses of transdisciplinarity: Looking back to the future". *Futures*, 65, 10-16.
- Lawrence, R. J. (2015). *Advances in Transdisciplinarity: Epistemologies, Methodologies and Processes*,
- Lippitt, R. (1949). *Training in community relations; a research exploration toward new group skills*. New York: Harper & Brothers.
- Ljungzell, M., Andersson, G., Holmquist, M., Jakobsson, E., Jönsson, F., Kock, H., ... & Åberg, C. (2013). *Uppdrag kompetensförsörjning. Rollen som intermediär*. Örebro: APel
- Mobjörk, M. (2010). Consulting versus participatory transdisciplinarity: A refined classification of transdisciplinary research. *Futures*, 42(8), 866-873.
- Polk, M. (2015). Transdisciplinary co-production: Designing and testing a transdisciplinary research framework for societal problem solving. *Futures*, 65, 110-122.

Ramadier, T. (2004). Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies. *Futures*, 36(4), 423-439.

Snow, C. P. (2012). *The two cultures* Cambridge University Press.

Toulmin, S. E. (2009). *Return to reason* Harvard University Press.